

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

CHYBY V PRAVOPISU A PÍSEMNÉ VARIANTY V ČESKÝCH ITALIANISMECH

Vedoucí práce: Dott. Fabio Ripamonti, Ph.D.

Autor práce: Adéla Srubjanová

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 4.

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 9. 5. 2018

Adéla Srubjanová

Poděkování

Na prvním místě děkuji svému vedoucímu práce Dott. Fabiu Ripamontimu, Ph.D., za odborné vedení této práce a mnoho cenných rad a podnětů. Též děkuji za konzultaci PhDr. Věře Dvořáčkové, Ph.D., a PhDr. Štěpánu Balíkovi, Ph.D. V neposlední řadě chci poděkovat svému příteli, rodině a nejbližším přátelům za podporu během celého studia.

Anotace

Tématem této bakalářské práce jsou chyby v pravopisu a písemné varianty v českých italianismech. V teoretické části práce je ve stručnosti představena doba od Národního obrození do dnešní doby, dále je možné se dočíst o různých typech výpůjček, jejich dělení, druzích adaptace a chápání pojmu chyba.

V praktické části jsou představeny nalezené varianty nově přicházejících italianismů do českého lexika podle autentických materiálů z gastronomické oblasti. U těchto výpůjček je provedena podrobná analýza zaměřující se na míru adaptace a četnost variant v korpusu SYN2010 a SYN2015. Dále jsou všechny varianty italianismů hledány v pěti vybraných slovnících zaměřených na český jazyk a v neposlední řadě je pod každou tabulkou popisek, v němž je komentář k chybným variantám.

KLÍČOVÁ SLOVA

italianismy, výpůjčky, italština, pravopisná chyba, adaptace, korpus

Abstract

The topic of this bachelor thesis is misspellings and variations in the written use of Italianisms in Czech. In the theoretical part of the thesis, there is a brief introduction starting from the beginning of the Czech National Revival up until nowadays, and it is possible to read about different types of borrowings, their division, types of adaptation and the concept of misspelling.

In the practical part, variants of the newly arrived Italianisms in the Czech lexicon are presented according to authentic materials from the gastronomic area. For these borrowings, a detailed analysis focuses on the rate of adaptation and frequency of variants in corpuses SYN2010 and SYN2015. In addition, all variants of Italianisms are searched for in five selected dictionaries focused on the Czech language, and lastly, there is a legend under each table, which includes comments to the misspelling variants.

KEYWORDS

Italianisms, loans, Italian, misspelling, adaptation, corpus

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Historie českého jazyka od národního obrození do dneška	8
2. Přejímání lexikálních jednotek	10
2.1 Výpůjčky nutné.....	11
2.2 Výpůjčky „luxusní“	11
2.3 Výpůjčky z různých jazyků	12
2.4 Výpůjčky z italštiny	14
2.5 Internacionalismy.....	18
2.6 Výpůjčky z českého jazyka.....	18
2.7 Dělení výpůjček podle D. Svobodové	19
2.8 Adaptace výpůjček pravopisných a výslovnostních	20
2.9 Adaptace tvaroslovná se zaměřením na substantiva.....	22
2.10 Adaptace významová.....	25
3. O pravopisu cizích slov od 19. století.....	27
3.1 Pravidla psaní cizích slov podle současných Pravidel českého pravopisu	28
3.2 Závaznost pravopisné kodifikace.....	29
4. Pojem chyba a v čem se může chybovat.....	30
4.1 Typologie chyb v italštině.....	30
4.1.1 Chyba gramatická	31
4.1.2 Chyba ortografická	31
4.1.3 Chyba lexikální	31
4.1.4 Chyba syntaktická.....	31
4.1.5 Chyba sémantická	32
4.1.6 Chyba morfologická	32
4.1.7 Chyba morfosyntaktická	32
4.1.8 Chyba fonosyntaktická	33
4.1.9 Změny ve zdvojování souhlásek.....	33
4.1.10 Změny v psaní i/y	34
4.1.11 Změny v psaní přízvuku	35
PRAKTICKÁ ČÁST	36
5. Metodika praktické části	36
6. Analýza vybraných italianismů	38
7. Shrnutí praktické části	66
Závěr	67
Conclusioni	69
Bibliografie	71
Seznam tabulek:.....	75
Seznam zkratk:.....	76

Úvod

Cappuccino, kapučíno, cappucino, nebo snad cappuccinno? Proč někteří restauratěři nabízejí spaghetti a někteří špagety? Jak to vlastně je? Jedná se o chyby, nebo o varianty kodifikované a adaptované podle typických adaptačních postupů pro výpůjčky vstupující do českého jazyka? Na toto aktuální a veřejnosti blízké téma se snaží odpovědět předkládaná bakalářská práce, jejímž tématem jsou chyby v pravopisu a písemné varianty v českých italianismech.

Teoretická část této práce se věnuje nejdříve stručné historii českého jazyka od národního obrození až po současnost a dále pojednává o rozsáhlé kapitole zabývající se přejímáním lexikálních jednotek, která je rozčleněna na menší podkapitoly. V těchto podkapitolách je možné se dočíst o různých druzích výpůjček a jejich typech adaptací. Poslední kapitola teoretické části se pak zabývá termínem chyba.

Praktická část se věnuje hlavnímu cíli, tedy analýze vybraných českých italianismů a jejich nalezených písemných variant. Taktéž se zabývá objasněním důvodů, které vedou k výskytu nalezených chyb a jejich popisu. V této části práce je tedy představena analýza čtyřadvaceti vybraných italianismů a jejich variant z gastronomické oblasti. Na těchto vybraných výpůjčkách a jejich variantách je poté analyzován druh výpůjčky a provedeno zkoumání pro zjištění druhu adaptace. Zkoumá se také četnost variant v korpusu a přítomnost variant ve vybraných pěti slovnících. Na konci praktické části jsou poté shrnuty nejzajímavější poznatky.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Historie českého jazyka od národního obrození do dneška

Během krize feudalismu a nástupu kapitalismu koncem 18. století a začátkem století 19. se vytváří novodobý český národ, kde se v první řadě jeho představitelé snaží pozvednout český jazyk jako jazyk celého národa. Objevovaly se potřeby upevnit a rozšířit spisovný jazyk a udělat z něj opět důležitou složku české kultury a vědy. Mezi důležité osobnosti této doby patří bezpochyby Josef Dobrovský, který zásadně upravuje pravidla českého jazyka. Vyjadřoval také své názory k obohacení slovní zásoby. Upozorňoval na jiné možnosti, jimiž lze obohatit slovník, aniž by musela být vytvářena slova nová. Příkladem budiž obnovování slov již zapomenutých, nářečí, přejímání slov z okolních slovanských jazyků či překlad cizích slov. Pravidla, která Dobrovský opatrně prosazoval, se do povědomí občanů ukládala postupně a skoro ještě po celé obrození byl jazyk stále dosti neustálený.

V té době přichází Jungmann, který smýšlí odlišně než Dobrovský, a přináší Česko-německý slovník, v kterém jsou nová slova pocházející z různých, především slovanských jazyků. V tomto druhém období je tedy kladen velký důraz na rozvoj slovní zásoby. Díky Jungmannově slovníku se objevují slova jako *dějiny*, *příslowce*, *spor*, *určit* nebo *událost*. Také díky příspěvkům Jungmannových spolupracovníků Antonína Marka a Františka Palackého se do tohoto slovníku dostávají např. akademická a abstraktní slova jako *časopis*, *dojem*, *nápad*, *nudný*, *předmět*, *soustava* nebo *věda*, zatímco přírodovědci Jan Svatopluk Presl a Jan Evangelista Purkyně aj. přejímají nebo případně vytvářejí velké části moderního českého názvosloví: *čtverec*, *dusík*, *nerost*, *kyselina*, *savec*, *vteřina* aj. Při tom všem se vytvářely také nové české názvy pro vědecké obory. Místo řeckolatinských mezinárodních termínů jako např. filosofie se užívalo *libomudrctví*, dále pak místo estetiky *krásověda*, či namísto fyziky *silozpyt*. Tato slova se ale zpět ve čtyřicátých letech dvacátého století změnila na slova mezinárodní.

Přestože národní obrození cílilo silně proti němčině, prosazovalo vlivy i jiných slovanských jazyků, hlavně polštiny či právě němčiny (srov. *předmět* a polsky

przedmiot a *przedstawa* jako kalk z německého *Vorstellung*), tomuto problému se ale kvůli určitým pochybnostem etymologické slovníky raději vyhýbají, jelikož z jednoho pohledu z polštiny či němčiny tato slova pocházejí (Cuřín, 1964:120-124; Čermák, 2010:215-219).

Během kapitalismu (19. a 20. století) se postupně zavádí slovní zásoba z oblasti moderní průmyslové výroby a souvisejících oblastí - srov. *biograf*, *hasič*, *motor*, *policie*, *žárovka* aj. S rozvojem veřejného života pak přichází termíny sportovní, tvořené především Miroslavem Tyršem např. *dřep*, *klek*, *ležmo*, *vzpažit*. Tak započal silný nárůst lexikonu moderní doby ve všech oblastech. Po roce 1918 se všechny obory dále rozvíjejí tvořením a přejímáním ze všech stran např. budovanou terminologií vojenskou *kulomet*, *tank*, *letišťe*, *pilot* aj.

V období mezi první republikou a koncem německé okupace (1918-1945) se lexikon jazyka enormně rozrůstá o slova jako např. *jogurt*, *pracák*, *rozhlas*, *traktor*, aj. Ke konci války se ale objevují i jiná slova související s fašismem. Příkladem může být *anšlus*, *esesák*, *fýrer*, *hajlovat*, *koncentrák*, *kolaborant* atd.

Při komunistické totalitě (1948–1989) se objevují hlavně slova spojená s komunismem velmi ovlivněná sovětskou ruštinou. Srov. *bony*, *brigáda*, *džíny*, *estébák*, *mládežník*, *gulag*, *příslušník veřejné bezpečnosti*.

Po pádu komunismu (1990-) se objevilo obrovské množství nových slov a výrazů. Např. *bankomat*, *byznys*, *esemeska*, *hardware*, *internet*, *mobil*, *stalking*, *kreditka*, *roaming* aj.

Některé výrazy však nejsou úplně nové, ale žijí tzv. druhý život. Jsou to taková slova, která byla používána před totalitním režimem a po jeho pádu se opět vracejí. Jedná se o slova typu.: *starosta*, *hejtman*, *policie*, *živnostník* aj (Čermák, 2010:215-219).

2. Přejímání lexikálních jednotek

Mimo tvoření nových slov odvozováním, skládáním, zkracováním nebo spojováním slov do sousloví, přenesením významu metaforicky či metonymicky anebo multiverbizací (tvoření víceslovných pojmenování, která existují současně s jednoslovnými, např. *poskytnout pomoc – pomoci*) a univerbizací (vytváření jednoslovných pojmenování z víceslovných) se nejčastěji v dnešní době rozšiřuje slovní zásoba přejímáním slov z cizích jazyků. Je to přirozený proces, který především odráží fakt, že od zbytku světa přejímáme cizí věci jako např. *lyže* (z ruštiny), *lasagne* (z italštiny), *bageta* (z francouzštiny) či *tempomat* (z němčiny). Teprve když je potřeba tyto věci pojmenovat, se přejímají i jejich názvy, tedy cizí slova. K. Oliva v rozhovoru pro (investigate.cz, 2016) tvrdí, že až čeština tato slova přizpůsobí ke své výslovnosti a začnou se i česky psát, naučí se je lid skloňovat a časovat. Přejatá slova z cizích jazyků do češtiny postupně podléhají adaptačním změnám (foneticko-fonologickým, grafickým, morfologickým, slovotvorným, stylistickým, lexikálním, sémantickým), přičemž míra adaptace závisí především na době přejetí (jak dlouho se slovo nachází v jazykovém systému češtiny) a frekvenci užívání daného výrazu.

Přejímání neboli vypůjčování se objevuje v různém období. Již ve 13. století se v Česku objevily přejímky a spousta z nich nejde od slov domácích téměř rozeznat. Tato slova se nazývají zdomácnělá, a to kvůli tomu, že jsou přizpůsobená formou, hláskovou stavbou a mluvnicky např. *škola, kalendář, cihla, plech, barva* (Čermák, 2010:204).

Více nápadná, avšak stále zdomácnělá, jsou slova jako *guma, generál, sága, gymnázium, diktát nebo biologie*. U těchto slov jde poznat cizost více, kvůli pro češtinu netypickým hláskám nebo třeba psaní měkkého či tvrdého – *i*, – *y* jinak než podle typických českých pravidel. Dále existují slova nepřizpůsobená, která svou cizost ani neskrývají. Jedná se většinou o slova cizích reálií.

Např.

u cizích měn: *rubl, marka, šilink*

oděvu: *kimono, sombrero*

titulů či postavení: *samuraj, madam, markýz* (Hauser, 1980:52).

2.1 Výpůjčky nutné

„Cizí slova jsou svědky jazykových styků v minulosti i současnosti, jsou ve všech kulturních jazycích a tam, kde jsou potřebná, se bez nich nemůžeme obejít“

(Hauser: 1980: 57).

Hlavní funkcí tvorby nových pojmenování z cizích slov je především mezinárodní srozumitelnost, kterou nejčastěji užívají odborníci k snazšímu dorozumívání při pojmenování nových předmětů a skutečností. Cizí názvy nejsou většinou zatíženy ani dalšími vedlejšími významy oproti slovům domácím. Na rozdíl od slov obecných nemají většinou tato slova domácí ekvivalenty jako např. *case-law* nebo *gender studies*. Pokud se jedná o opak (tedy pokud má výpůjčka již český ekvivalent), je těžké výpůjčku novou prosadit (těžce se prosazuje zvláště pokud je zbytečně dlouhá, nebo těžce srozumitelná).

Jestliže nemá cizí slovo český ekvivalent, je jeho užívání značeno za nutné/nezbytné a pokud toto slovo označuje skutečnosti rozšířené a běžně užívané, brzy se stane domácím - např. *automobil*, *sport* (Hauser:1980: 57; Svobodová, 2007, 21).

Novodobé přejímky jsou často nestálé, chápané jako hovorové a považované za cizí. Zvláště aktuálně vypůjčené anglicismy a amerikanismy se mohou stát nesrozumitelné převážně pro veřejnost neznalou anglického jazyka, což může někdy vést k nesprávnému pochopení, v horším případě i k nedorozumění. Například se může zaměnit kvůli své vnější podobě slovo *adaptovat* (*přizpůsobit*) s výrazem *adoptovat* (*osvojit*) (Svobodová, 2007: 20).

2.2 Výpůjčky „luxusní“

Svobodová (2017:23) uvádí, že se některé z nově vypůjčených cizojazyčných slov mohou běžnému uživateli zdát nezvyklé, módní či zbytečné, zvláště pokud mají česká synonyma. Přínosem těchto přejímek je např. možnost tvořit odvozeniny či výhodnost jejich jednoznačnosti a vyloučení nesprávných spojení. Nevhodný je ovšem proces přejímání cizích slov vyplývající z neznalosti cizích jazyků včetně češtiny, případně z ledabyklých překladů nebo dokonce ze snobismu.

O příkladu těchto výpůjček, které se dají významově nahrazovat slovy domácími, se psalo už před několika desítkami let. Za taková slova byla považována např. *absence* (nepřítomnost), *disciplína* (kázeň), *imitace* (napodobenina), *kontrola* (dozor), *luxus* (přepych) atd. Bylo doporučeno se takovýmto slovům nejlépe vyhnout.

Stává se také, že publicisté občas využijí výraz cizího původu, který většina široké veřejnosti nemůže znát. Příčinou může být nedostatek času při tvorbě textů, ale i tzv. pseudokult odbornosti nebo chybějící ohled k příjemcům např. ve formulacích typu: „bude nutná *renegociace*“.

Charakteristický slovník v této oblasti tvoří tzv. Publicismy - např. *comeback*, *remake*, *vytvářet mantinely*, *zmapovat situaci* apod. U některých slov se zdá, že jsou použity pouze z důvodu navození atmosféry cizokrajného prostředí, např. „*exkluzivní rozhovor pro náš časopis*“, nebo „*její love story*“. Často se tato slova nebo spojení užívají nadměru a jsou brána jako módní. Někteří mluvčí se domnívají, že to tak patří k „dobrému vyjadřování“.

Očekává se, že mezinárodní výrazy budou postupně převažovat nad domácími a že v publicistice bude nadále posilovat internacionalizační proud (Svobodová, 2007:20).

2.3 Výpůjčky z různých jazyků

Čeština si nejčastěji vypůjčovala slova z jihu, jihozápadu a západu. Ze vzdálenějších zemí se slova přejímají do českého jazyka nepřímo přes jiné jazyky (Pokorný, 1991:84).

Výpůjčky z angličtiny

Anglicismy se v českém jazyce mimo současnost objevovaly hojně již mezi lety 1920-1930 a také od poloviny let osmdesátých. Po grafické stránce se slova z angličtiny velmi různí. Z oboru sportu čeština přejala slova jako *basket*, *out*, *buly*, *snowboard* nebo *hokej*. Z ostatních oblastí pak třeba *diskont*, *skener*, *pop music*, či *talkshow* (Svobodová, 2007:16).

Výpůjčky z francouzštiny

Galicismy si většinou ponechávají původní grafickou podobu jako např: *au-pair*, *faux-pas*, *foyer*, foneticky se češtině přizpůsobují jen výjimečně. Dalšími příklady výpůjček z francouzštiny jsou např. slova z rytířského života: *páže*, *princ* či *kavalír*. Z denního a kulturního života či odívání pak *kotleta*, *žebírko*, *angažmá*, *fejton*, *žánr*, *klišé*... (Hauser, 1980:166; Svobodová, 2007:16).

Výpůjčky ze španělštiny

Jedná se zhruba o 300 výpůjček. V současném českém lexiku se jich aktivně používá asi 140. Nejčastěji používanými hispanismy jsou např. *armáda*, *siesta* nebo *tágo*. Dalšími výpůjčkami jsou pak např. *pikador*, *ranč*, *tango*, *rumba*, *laso* nebo *mačeta*. Mezi nejnovější výpůjčky ze španělštiny v oblasti gastronomie patří *tortilla*, *sangria* a *gaspacho*. Některé z těchto nových výpůjček však ještě nejsou kodifikované (Radimský, 2017, CzechEncy.org).

Výpůjčky z němčiny

Z německého jazyka si kvůli zeměpisné poloze převzala čeština nejvíce slov. Tento jazyk byl dříve módní u šlechty, později byl ale Čechům vnucován. V současné době je přejímání z němčiny velmi ojedinělé. Mezi přejaté výrazy z němčiny, které jsou již plně adaptované, patří např. *cihla*, *muset*, *dýka*, *hejtman*, *barva*, *hák* či nespisovná podstatná jména *štamprle*, *majznout*, *pucovat*, *šichta*, *vercajk* nebo také negativní jevy jako *brak* či *faleš* (Pokorný, 1991:84; Svobodová, 2017:13, 16).

Výpůjčky z ruštiny

Slova původem z ruštiny se v češtině objevují již od 16. stol. jedná se ale pouze o označení ruských reálií a v češtině se neustálily. Přímý kontakt začíná až v 18. století s překlady Dobrovského a Puchmajera. Za Jungmanna se v 19. stol pak jednalo o plánovaný rusko – český kontakt za účelem doplnění slovní zásoby. Jde zhruba o tisíc slov ruského původu, ne všechna se však ustálila. Není však vždy jednoznačné určit, kdy se jedná o rusismus nebo polonismus. V první polovině dvacátého století bylo

nalezeno přes 70 výskytů, a to jen v oblasti botaniky. V roce 1948 se objevují slova socialistického režimu např. *kulak*.

Další slova z ruštiny z různých období: *babočka, četný, dějství, požárník, prověrka, družba, lyže* (Giger, 2017: CzechEncy.org)

Výpůjčky z latiny

Z tohoto jazyka se do češtiny přejala slova převážně z oblasti vzdělávání, školství a náboženství. Některá jsou však původem řecká, jež se přes latinu rozšířila dál: *škola, tabule, kostel, anděl, papež apod.* (Hauser, 1980: 165)

2.4 Výpůjčky z italštiny

Dvě různé definice pojmu italianismus:

Italismus, italismus, italianizmus, italianismus

„*Jazykový prvek přejatý z italštiny do jiného jazyka nebo podle italštiny v něm vytvořený*“ (Kraus, 2006: 366).

Italianismus je slovní výpůjčka z italštiny do jiného jazyka (kromě výpůjček přímých a nepřímých se považují za italianismy také kalky a nepravé výpůjčky). Ne vždy je jasný italský původ nebo italský původ není jediný, ale naproti tomu výpůjčka z italštiny může vstoupit do nějakého jazyka z latiny nebo z jiného jazyka, zejména z románského (Stammerjohann, 2010: *Treccani.it*).

Italština hraje důležitou roli jako zdroj k obnově asi třiceti jazyků z evropských, severozápadních afrických a blízkovýchodních zemí. Pro některé z těchto jazyků (a jejich části) je italština dokonce pokládána za nejdůležitější zdroj obnovení vnějšího jazyka, pokud ne ve všech stoletích od roku 1000, pak alespoň v některých určitých obdobích, které se podepsaly na vrcholu italské ekonomicko-kulturní expanze ve světě (především během „Obchodní revoluce“ a renesance) (Muljačić, 1988: 519-531).

Většina italianismů jsou názvy jako např. *pizza*, což je italianismus všeobecně rozšířený, ale vypůjčují se také slovesa - např. *maneggiare*, tedy ‚ovládat, obsluhovat‘ (francouzky *manéger*, španělsky a portugalsky *manejar*, anglicky *to manage*, německy *maneggiren*, dnes zastaralé). Také se vypůjčují přídavná jména. Nejčastěji se jedná o hudební italské názvosloví, např. *allegro*, jež je do českého jazyka přejato jako *vesele*, avšak v italštině se nepoužívá pouze pro hudební názvosloví, ale také pro běžné vyjádření osobního pocitu jako *radostný*, *veselý*, v tomto smyslu se to ale již do většiny jazyků nepřejalo s výjimkou novořečtiny, jež ctí oba významy. Přejímají se také další části řeči např. *dolce vita* ‚sladký život‘.

Do ostatních jazyků se také přejímají předpony a přípony. Například – *issimo*, které vstoupilo do francouzštiny jako *grandissime*, *richissime*, *sérénissime*, a také do dalších jazyků. Tato přípona ale není vždy rozeznatelná od latiny.

Italianismy se také mohou uzpůsobovat podle přejatého jazyka po grafické stránce. Např. ve španělštině je kvůli výslovnosti potřeba doplnit k italskému slovu *scudetto* ‚odznak‘, předponu *-e*. Správný tvar je proto *escudetto*.

Slovní vypůjčky do italštiny jsou přejímány do jiného jazyka také kalkem, jenž může být formální, sémantický nebo strukturální. Kalkují se také celé věty jako např. legendární slova Galiea Galileiho: *Eppur si muove!* ‚*A přece se točí!*‘
V němčině: *Und sie bewegt sich doch!*

Při přejímání může vzniknout také další druh přejímky. Tím je transparentní složenina. V angličtině se například přidává ke slovu *mozzarella* slovo *cheese* ‚sýr‘, nebo ke slovu *prosciutto* slovo *ham* ‚šunka‘ (Stammerjohann, 2010: *Treccani.it*).

Historie italianismů

Obyvatelé, kteří žili na území dnešního Česka, přicházeli do styku s italskými obyvateli již od starověkého Říma, avšak nejstarší doložené kontakty se váží až k náboženským cestám jako byly cesty slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje v 9. století. Z 13. století se zachovaly stopy korespondence sv. Anežky české se sv. Klárou z Assisi, a poté další podobné kontakty až do novověku. Bohužel byly tyto styky často nepřímé,

vzhledem k tomu, že jako hlavní komunikační jazyk byla obvykle používána latina. V období vrcholného středověku se kontakty mezi zemí italskou a českou prohlubovaly díky obchodním a politickým stykům. Za doby Karla IV. trávil nějaký čas v Praze italský spisovatel a básník Francesco Petrarca a do Padovy odjel studovat sv. Jan Nepomucký. Významným obdobím bylo také 16.-18. století, a to díky italským stavitelům, architektům a tvůrcům hudebních nástrojů, kteří do Čech přicházeli sezónně nebo se zde přistěhovali trvale. V 18.-19. století odchází naopak do Itálie hudební osobnosti jako skladatel Josef Mysliveček nebo operní pěvkyně Ema Destinová. Poněkud méně radostnými, avšak historicky významnými, byly kontakty vojensko-politické.

V neposlední řadě je třeba vzpomenout spisovatele Jaroslava Vrchlického, který při svém pobytu v Itálii přeložil do češtiny několik italských klasických literárních děl. V současnosti má na jazyk velký vliv silný cestovní ruch a obchod mezi Českem a Itálií. Důkazy jsou dobře viditelné na výpůjčkách v gastronomické oblasti (Radimský, 2017: CzechEncy.org).

V českém jazyce je přibližně zaregistrováno 1900 slov s italským původem, což se podobá četnosti velkých evropských jazyků (v němčině 2700 slov, v angličtině 2300 a ve francouzštině asi 2000 slov). Nejčastěji jsou v češtině přejímána podstatná jména, kterých je přibližně 1100, z nichž jsou odvozená přídavná jména (400), méně početnou skupinou je zhruba 50 sloves a 250 slov čítají adverbialní výrazy především z hudební oblasti. Dále se do kategorie evidovaných italianismů počítá asi 20 víceslovných spojení, 7 zkratk a zkratkových výrazů, 2 předpony a nejmenší zastoupení má předložka *con*, která se používá v adverbialních souslovích z hudební terminologie, jak uvádí Radimský (2017: CzechEncy.org). Tento autor dále řadí italianismy, jež přešly do češtiny buď přímo, tak i přes jiný jazyk, do šestnácti kategorií:

1) **Hudba:** např. *koncert, opera, árie, činely, cembalo, sólo, duo, trio, kvarteto, soprán, alt, bas, dolce, allegro, presto, dolcissimo, furioso, moderato, pizzicato, capriccioso, cantabile, con brio, più allegro, più forte,...*

2) **Ekonomie:** např. *firma, banka, konto, manko, inkaso, inkasovat, brutto, netto, kapitál, bilance, kasa, bankrot, kredit, saldo, stornovat, storno, skartovat,...*

3) **Architektura:** např. *galerie, malta, ghetto, kopule, altán, pergola, lodžie, štukovat, štuk, kredenc, katakomby, kamna,...*

4) **Výtvarné umění:** např.: *pastelka, tempera, karikatura, mozaika, freska, skica, miniatura, akvarel, graffiti, maketa, sgrafito, šrafování, arabeska,...*

5) **Divadlo, literatura a další umění:** např. *studio, torzo, tréma, groteska, bienále, paskvil, balet, fraška, primadona, balerína, kostým, komparz, harlekýn, novela, sonet, burleska, romaneto,...*

6) **Biologie:** např. *salát, brokolice, cuketa, kedluben, feferon, pomeranč, celer, citron, rukola, sardinka, muflon, potkan, žirafa, cibetka, tulipán, kaviár, karafiát, artyčok, beladona,...*

7) **Gastronomie:** např. *limonáda, salám, karbanátek, piškot, rizoto, špagety, makarony, marcipán, pizza, penne, ricotta, polenta, kapučíno, fettuccino, ravioly, parmazán, tiramisu, gnocchi, oregano, piccolo, presso, latte, panini,...* (pozn. tato kategorie je silně nestálá po stránce pravopisné, fonetické, gramatické či sémantické, podrobnější pokračování bude k nalezení v praktické části).

8) **Historie a vojenství:** např. *bašta, kavalír, bomba, raketa, bambitka, kavalerie, eskorta, kavalkáda, kaprál, markytánka, lazaret, korzár, galéra, dóže, karbaník,...*

9) **Přírodní vědy a technika:** *porcelán, karton, smalt, šotolina, terakota, škála, izolace, punc, golf, katastr, kompas, buzola, láva, laguna, kaskáda, fata morgana, lavina, bronz, kalafuna, pošta, porto, molo, tranzit, karosa, malárie,...*

10) **Hazard a hry:** např. *karta, kasino, pat, karneval, tombola, maškara, terno, lampion, manéž,.....*

11) **Oděvy a móda:** např. *kostým, sako, paruka, figurína, kapuce, brokát, škrpál,...*

12) **Sport:** např. *finále, tempo, favorit, medaile, štafeta, salto, regata,...*

13) **Italské reálie:** např. *signore, gondola, padrone, vendeta, karabiniér, gondoliér, camorra, tratorie, mafioso, ...*

14) **Náboženství:** např. *madona, monsignore, kapucín, ...*

15) **Zločin:** např. *magie, bandita, galerka, ...*

16) **Expresivní výrazy:** např. *finta, gusto, fiasko, patálie, škarpa, špagát, kantýna, škrpál, basta, parte, diletant, sekýrovat, šupito presto, ...*

2.5 Internacionalismy

V neposlední řadě stojí za zmínění i výraz internacionalismy, což jsou slova s latinským či řeckým základem, vyznačující se grafickou, obsahovou a tvaroslovnou shodou s blízkou komunikační a funkční platností, nověji však také přejímky z anglického jazyka, rozšířené skrze některý prestižní jazyk jako např. *lampa, opereta, papír, rádio, sauna, stop* či *whisky* (Čermák, 2010:221; Svobodová, 2007:16, 17).

2.6 Výpůjčky z českého jazyka

Slova se přejímají i z češtiny do ostatních jazyků. Není to však v tak velké míře jako v opačném případě. Nejznámějším českým slovem, které se stalo internacionalismem, je bezpochyby *robot*. Podle ČES se poprvé toto umělé slovo objevilo ve 20. letech v dramatu R.U.R spisovatele K. Čapka ve významu „umělí lidé“. Slovo vymyslel Karlův bratr Josef, který slovo převzal původně ze slova *robota* nebo *robit* a vštípil mu nový význam. V SSČPŠAV se slovo *robot* uvádí pod významem: „1) *Automat podobající se člověku a konající lidskou práci; 2) stroj s činností podobnou činnosti člověka, popř. nahrazující lidskou práci v podmínkách nebezpečných zdraví: kuchyňský nebo průmyslový robot*“. Do spousty jazyků se dostalo také slovo *plzeň (pilsner)* nebo *polka* (Čermák, 2010:207).

Dále pak do konkrétních jazyků byla z češtiny převedena tato slova:

Do němčiny: *čížek, pečeť, bouda, koláč, slivovice, smetana, skopec, povidla*

Do italštiny: *křeček, husita*

Do ruštiny: *duchovenstvo, obyvatel, právo, nábožný, červy, bubny, žaludy, král, chlap, sed* (Hauser, 1980:167).

Některá slova se kromě přejímání z češtiny do cizích jazyků mohou také v podobné formě zpět do českého jazyka vrátit. Např. slovo *píšťala*, které označuje střelnou zbraň, se stalo přejímkou franků, odkud se zpět do češtiny vrátilo v podobě slova *pistole* (Čermák, Filipec, 1985:127).

2.7 Dělení výpůjček podle D. Svobodové

1 Slova původní, nepřizpůsobená

- a) Lexémy a slovní spojení citátová, nejméně řazená do češtiny, používají se v jistých společenských oblastech, kde mají většinou za cíl ozvláštnit projevy, ponechávají původní pravopis, částečně výslovnost s odlišným tvaroslovím od toho domácího. Např.: *show, science fiction, curriculum vitae*
- b) Přeložené výroky, které se staly součástí jazykového úzu. Např. *carpe diem, veni – vidi – vici*

2 Slova přejatá, přizpůsobená

- a) Přejatá slova, vypůjčená v blízké minulosti se zachovávajícími se znaky z výchozího jazyka, obzvláště v pravopisu a parciálně i výslovnosti, ale zařazené již do skloňovací soustavy, např. 1. p. jč. *hardware*, 2. p. jč. *hardwaru*
- b) Slova počestěná pravopisně, pořád však pocitována jako cizí, protože značí z hlediska obyčejného uživatele jazyka méně typické skutečnosti, např. *brožura, terapie*
- c) Mezi těmito dvěma stupni jsou pak slova pravopisně nestálá, s různými pravopisnými podobami, např. *briefing – brífink, jam – džem, marketing – marketink*
- d) Slova plně adaptovaná, jež se přizpůsobila češtině natolik, že se již vytratilo povědomí o jejich cizosti. Je to kvůli tomu, že se tato slova stala již úplně běžná. Např. *mušket, růže, vzduch*.
- e) Hybridní výrazy složené působením dvou jazyků. Např. složeniny s jedním slovem domácím a jedním vypůjčeným: *elektroléčba, plynofikace*,

videopřehrávač. Druhým příkladem v této kategorii jsou podstatná jména s vypůjčenou předponou či příponou. Např. *antisoutěž*, *megaúspěch*, *vědátor*.

3 Kalky

- a) Kalky jsou slova, která vznikají doslovným překladem nebo náhradou slovotvorných prvků bez lexikálního významu či součástí slov z cizího původu. Např. *s-vědomí* (*con-scientia*, *Ge-wissen*), *malo-město* (*Klein-stadt*) apod.
- b) Kalky víceslovné jako např. ustálené spojení slov *udělat něčemu konec* – *Ende machen*, *uživatelsky přívětivé prostředí* – *user friendly environment* atd.
- c) Kalky sémantické vznikají tak, že slovo existující v daném jazyce s jistým významem nabyde další význam na základě cizí předlohy, např. *myš* (původně česky hlodavec) získalo další význam pro „ovládací zařízení počítače“ překladem z anglické *mouse*. Obdobně je tomu např. u slova *tráva* – *grass* podle slova marihuana z anglického slangu (Svobodová, 2007:26-28).

2.8 Adaptace výpůjček pravopisných a výslovnostních

Tato adaptace neprobíhá samostatně, nýbrž na sebe obě dvě působí. V posledních letech značná část výpůjček přichází do českého jazyka zejména z jazyka anglického, tudíž je potřeba připomenout, že u slov z angličtiny bývá mezi psanou a výslovnostní formou znatelný rozdíl. Tato odlišnost se v češtině buď odstraňuje ustálením z hlediska výslovnostního podle grafické podoby (*fotbal*), či úpravou podoby grafické v souladu s ustálenou výslovností (*džentlmen*), nebo se ještě nabízí možnost ponechání (*blues*). Mravinacová (2005: 190) zmiňuje, že Pravidla českého pravopisu z roku 1957 dala přednost počesťování podle výslovnosti, avšak v posledních letech již není tendence k počesťování tak silná jako dříve. Ukazuje se spíše, že přijímání výpůjček z angličtiny s původní pravopisnou a velmi podobnou výslovnostní podobou je poslední dobou čím dál častější v důsledku narůstajícího počtu mluvčích s kvalitní znalostí anglického jazyka a také silným přílivem anglicismů. Pravopisnému přizpůsobení podléhají hlavně slova, u kterých se pravopisná a výslovnostní podoba tolik neruší. Pravopis se většinou přizpůsobí výslovnosti jen menšími změnami jako např. výměnou písmen *-k* za *-c*, nebo záměnou skupin hlásek či zjednodušením zdvojených písmen *sitcom* – *sitkom*,

drive – drajv, dread – dred, fleece – flís, controlling – kontroling (Mravinacová, 2005:191-192).

Celá řada slov se vyskytuje v různých textech či oblastech u různých mluvčích ve více odlišných grafických podobách a s rozdílnou četností a rozšířením. Tímto dochází ke zpoždění při zařazování slov do Pravidel českého pravopisu. Z reálného hlediska se tento problém při adaptaci jeví v českém jazyce pravděpodobně jako největší, i když přechodný. Bere se v potaz i otázka, zda se dané slovo přejalo do češtiny v první řadě v podobě psané nebo zvukové. Uživatelé těchto slov si mnohdy neví rady, která podoba bude nejpřijatelnější, obzvláště jde-li o texty formálnějšího rázu. V této situaci často nepomohou ani jazykové příručky, které mnohdy uvádí pouze jednu podobu, avšak za předpokladu, že je dotyčné slovo vůbec ve slovníku zařazeno. Je-li slovo ve slovníku zařazeno, s největší pravděpodobností bude uvedeno s původní, nepočestěnou podobou. Tato problematika se týká např. slov, jež zmiňuje Svobodová (2007: 33-34): *aerobic – aerobik, camping – kempink, display – displej, leader – leadr – lídr, party – párty, thriller – triler, toast – toust* atd. Uživatel by se měl řídit alespoň pravidlem, aby použil jen jednu variantu a držel se jí po celý text. U starších výpůjček, které byly využívány v původní psané podobě, se adaptovaná forma neprosazuje lehce, přestože je složkou kodifikace jako např. před pár desetiletími bylo užíváno slovo *džez*, nyní se již neužívá tak často, bývá nahrazeno variantou *jazz*.

Při adaptaci slov s dvojitým i více možným pravopisem se dějí nejčastěji tyto změny ve samohláskách, souhláskách nebo hláskových skupinách:

- a) U souhlásek se nejčastěji zaměňuje - *k* za původní - *c* nebo - *ck* např. *disc – disk, hockey – hokej* nebo *floorbal – florbal*.
- b) V případě zdvojených souhlásek proběhne zjednodušení např. *corridor – koridor, stress – stres* nebo *tennis – tenis* atd. V českém jazyce se ale také vyskytuje větší skupina slov, která se obecně pocítují spíše jako cizí než domácí, tudíž se geminace konsonantní ponechává. Např. *bravissimo, happy end, mozzarella, staccato* atd. Může se ale stát, že i zde existuje dvojitá možnost, jak tato slova napsat, ale protože se víceméně jedná o internacionalismy, původní písemná podoba je na stylistické výši.

- c) Počešťování grafémů tvořených ve výslovnosti jako sykavky či polosykavky, např. *franchising – franšízing, manager – manažer, shaker – šejkr*.
- d) Při změně samohláskových grafémů během počešťování dochází u adaptace ke změně kvantity vokálu v jakékoliv části slova, např. *billiard – biliár, medium – médium, terminal – terminál*.
- e) Vypuštění samohlásky na konci slova se objevuje buď v případě, je-li na konci slov v původní psané podobě nevyslovované –e např. *byte – bajt, offside – ofsajd, single – singl* – včetně případné první části složených slov, např. *sidecar-sajdkár*, eventuálně se nevyslovovaná samohláska může objevovat na jiném místě ve slově např. *bodyguard – bodygard* a také během počešťování slov s původní koncovkou – er např. *hamburger – hamburgr, shaker – šejkr, toaster – toustr*.
- f) Při písemném přizpůsobování náhradou samohlásek na základě výslovnostní podoby slov dochází k substituci různých typů psaných forem, např. (při anglické výslovnosti /i/) – í, nebo – ý (*jeans – džíny či džínsy, dealer – dýler, team – tým*) (Svobodová, 2007:33-36).

2.9 Adaptace tvaroslovná se zaměřením na substantiva

Tvaroslovná adaptace je děj, při němž se mění podoba výpůjček na základě potřeby. Výpůjčky se mění podle slovních druhů.

Přizpůsobení vypůjčených podstatných jmen, jež přísluší k některému stálému přijímanému slovo-tvornému typu, se podle Mravinacové (2005:192-193) provádí zcela bezproblémově. Např. pojmenování osob s koncovkou – er (*dealer*) se deklinují podle vzoru „pán“, neživotná pojmenování s koncovkou – er (*pager*) podle vzoru „hrad“ a slovy vyjádřená podstatná jména s koncovkou – ing/ink (*jogging*) se také skloňují podle vzoru „hrad“.

Díky svému zakončení se také snadno skloňují další podstatná jména:

Substantivum	Přiřazený vzor
<i>skinhead</i>	<i>pán</i>
<i>jackpot</i>	<i>hrad</i>
<i>squash</i>	<i>stroj</i>
<i>kouč/coach</i>	<i>muž</i>
<i>bingo</i>	<i>město</i>
<i>tonfa</i>	<i>žena</i>
<i>pizzeria</i>	<i>růže</i>

Tabulka 1 - Skloňování substantiv (zdroj: vlastní)

Podstatná jména, která nelze přiřadit ke vzoru podle zakončení v 1. os. j. č., často kvůli svému přirozenému rodu či neobvyklému zakončení vzhledem k českým zvyklostem, mají sklon k deklinaci. Např. *mafioso* je skloňováno s ostatními mužskými životnými vzory zakončenými na *-o* podle paradigmatu „pán“. Ostatní mužské vzory životné s nezvyklým zakončením jako např. *trainee*, *tamagoči* apod. se často deklinují připojením pronominálních sufixů. Přejímky podstatných jmen s internacionálními prvky jsou při převodu do českého jazyka uzpůsobeny na českou podobu. Přizpůsobování mezinárodních přípon a koncovek bývá často spojena i s pravopisným uzpůsobením k českým slovům. Jedná se především o změnu *-k* za *-c* a o zjednodušování zdvojených písmen. Pokud se počešťují mezinárodní sousloví nebo různé spojeniny, může se stát, že je jedna část již v češtině ustálená, a tudíž se mohou tvořit slova hybridní, např. z anglického *set card* vzniklo *setkarta* nebo z *beach volleyball* vzniklo *beachvolejbal*.

Přijímání slov do českého jazyka po morfologické stránce se děje nejčastěji v rané části přejetí, zřejmě hned po převodu do češtiny. Jsou však také případy, kdy se toto přizpůsobení děje postupně. Např. slovo *netiquette* bylo nejdříve přejato v původní podobě a později se začala objevovat *netiketa*.

Některé výpůjčky bývají překládány doslova, a to buď úplně (kalky), nebo částečně. Tzn. překládá se pouze nejmenší jednotka jazyka, která nese význam (polokalky). Příkladem je slovo *samoléčba*, které vzniklo kalkem z angličtiny z podoby *self medication*, nebo polokalk *telepráce* z anglického *telework*,...

Dále existuje část tzv. podstatných jmen nepřizpůsobených, nesklonných či substantiv se složitým a kolísavým určováním gramatických kategorií. Podle Mravinacové (2005:194–195) vnikají tato dělení:

- 1) z tvaru souběžných větných členů. Tento typ podstatných jmen bývá často řazen mezi rod střední, který se vnímá jako neutrální. Často je však volba vzoru ovlivněna jinými faktory, převážně volným spojením s významově podobnými slovy. Objevuje-li se více činitelů, stane se, že mají slova i více rodů, např. *fantasy* (s./ž.), *talk show/ talkshow* (ž. s.) ...
- 2) U podstatných jmen neživotných, u kterých je zakončení ve výslovnosti nejednoznačné, může nastat kolísání mezi ženským a mužským vzorem. Při včasné řazení takových substantiv s nejednoznačným zakončením mohou nastat problémy při řazení ke vzoru. Rod se poté projevuje jen syntagmaticky. Volba rodu může být tedy ovlivněna dalšími činiteli než jen koncovkou podstatného jména (středním rodem nebo podobností se slovy obdobného významu). Kvůli tomu může nastat kolísání mezi více rody, nemožnost skloňování nebo k užívání tvarů. Vhodným případem je podstatné jméno *image*, jehož kolísání mezi třemi rody je podpořeno i různými možnými asociacemi se slovy: *vzhled, podoba, pověst, vizáž* atd. Projevuje se pak nemožnost skloňovat i užíváním různých tvarů – ve 3. a 6. pádě j. č. *imagi*, 7. pád j. č. *imagí, imagem*, 7. pád j.č. *imagemi*. Existuje ale i podobně zakončené slovo *new age*, jež se zatím dokládá jako nesklonné v neutru (jako *hnutí*) a ve femininu (jako *doba; hudba*).
- 3) Podstatná jména, u nichž se volba rodu nepodvoluje jejich koncovce. Nejdůležitější podskupinou jsou životná substantiva *au pair/au-pair, pin-up girl, barbie, playmate* apod., jež se zařazují podle svého přirozeného vzoru, kde zůstávají nějakou dobu nesklonná. Časem se však některá z těchto přejímek počestí za pomoci slovotvorných formantů. Ze slova *au-pair* tak vzniklo *au-pairka* nebo např. z *barbie* - *barbína*. I některá neživotná podstatná jména mohou být přiřazena ke vzoru, avšak ne svým zakončením, nýbrž vlivem silné podobnosti se slovy významově blízkými, jež se v českém jazyce již adaptovaly.

Jedná se např. o *temporary help – pomoc, home care – domácí zdravotní péče* nebo o *megastar – megahvězda*. Opět ale může vzniknout rodová oscilace kvůli střetu rodového zařazení pod vlivem podobnosti s řazením se sklonem podle zakončení.

- 4) Podstatná jména se sufixem *-s/-es*, jež v anglickém jazyce značí množné číslo jsou rozdělena do dvou funkcí:
- U podstatných jmen nesklonných se zachovávají v českém jazyce při vyjádření plurálu sufixy *-s/-es* podle angličtiny. Toto probíhá i u podstatných jmen, které se používají příležitostně či v počáteční fázi vypůjčení. Tyto tvary mají jak jednotné, tak i množné číslo. Např. *skinheads, showgirl – showgirls, skinhead – skinheads*.
 - U výpůjček, u kterých je koncovka *-s/-es* pevnou součástí slova užívaných v plurálu, jež nemají jednotné číslo, se jedná o podstatná jména hromadná. Např. *hools, oldies, cornflakes*.

Prizpůsobení podstatných jmen s anglickým sufixem *-s/-es* je závislé na těchto dvou funkcích. Pro vyjádření protikladu jednotného a množného čísla se anglický sufix nahrazuje sufixy českými, např. *skinhead – skinheadi*. U substantiv hromadných se mohou přizpůsobovat také nahrazením tohoto sufixu, avšak někdy anglická koncovka zůstane a až za ni se připojí česká, např. *cornflakes – kornfleksy/ kornfleky, chips – chipsy* (Martincová, 2005: 196).

2.10 Adaptační významová

Během přechodu z jednoho jazyka do druhého a při dalším užívání vypůjčených slov, se může stát, že se změní věcný význam a s ním také změna slohového příznaku a citového zabarvení. Význam vypůjčeného slova se může ve srovnání s významem původním zužovat nebo rozšiřovat. Např. slovo *billard* znamenající ve francouzštině *kulečník* a *operační stůl*, se přejalo do češtiny v zúženějším významu pouze jako *kulečník* (Pokorný, 2017:87).

O dvojím přejetí se také zmiňuje Hauser (1980:167), podle něhož jsou tyto případy ojedinělé v různých časových obdobích. Za jedním cizím slovem se mohou v českém

jazyce vyskytnout rozdílná forma a význam. Např. z latinského slova *recreatio* vzešlo slovo *legrace* i *rekreace*, případně z latinského slova *camera* vznikla česká *komora* a později rovněž *kamera*.

Problém při přejímání může nastat u tzv. falešných přátel. Jedná se o formace nepravých italianismů, které tedy vypadají jako italské, ale nejsou. Většina mluvčích z přijímajícího jazyka tedy věří, že jsou to čistě slova z italštiny, nicméně opak je pravdou. Takové vypůjčené slovo je upraveno a může mít jiný význam, takže rodilí mluvčí italštiny by taková slova v jistém významu nepoznali jako součást svého vlastního lexikálního inventáře a nerozuměli by mu. Tudíž by ho ani nepoužívali.

Např. slovní spojení *tutti frutti* se nachází v mnoha jazycích ve smyslu „smíšené ovoce“ nebo také jako „míchaná ovocná zmrzlina“. Používá se tedy pro jakékoliv *mixtum compositum*. Italští mluvčí by však použili pro vyjádření něčeho takového opis *con pezzettini di frutta fresca, secca o candita* ‚s kousky čerstvého, sušeného nebo kandovaného ovoce‘.

Sémantické procesy jsou tak většinou spojeny s významovými posuny, což znamená, že slovo, které má opravdový italský tvar po přejetí do druhého jazyka nabije nového významu (Furiassi, 2012: 771-777; Stammerjohann: *Treccani.it*, 2010).

3. O pravopisu cizích slov od 19. století

V 1. polovině 19. století nebylo pravopisu cizích slov věnováno mnoho pozornosti. Díky rozvoji odborné a překladové literatury se však otázka psaní cizích slov začala objevovat daleko častěji. Odpověď na tuto otázku se objevila v článku P. J. Šafaříka publikovaném roku 1852. Článek nesl název *O skloňování jmen cizojazyčných* a vyšel v *Časopise českého museum*. P. J. Šafařík tento článek konzultoval s Čelakovským, Erbenem a několika profesory pražského akademického gymnázia. Mezi nimi byl i Václav Svoboda, který se tímto tématem následující léta zabýval, ačkoli nutno podotknout, že ne moc úspěšně.

P. J. Šafařík ve svém článku apeloval na zachování nominativů jednotného i množného čísla. Toto pravidlo se týkalo zvláště řeckých a latinských vlastních jmen a obecných jmen podstatných, např. *museum*, *gymnasium* nebo *schema*. Důvodem k těmto pravidlům mohlo být i to, že značná část české inteligence byla ovlivněna výukou latiny, řidčeji i řečtiny, tudíž jim pravopis a výslovnost v těchto jazycích nebyly cizí.

Snaha o zachování původního pravopisu slov z antických jazyků se uplatňovala dlouhou dobu. Silně se toto úsilí projevuje ve Wenzlově *Pravopisném ukazateli* z roku 1886. V této publikaci se často dodržují zdvojená souhlásková písmena v přejatých slovech, např. *effekt* nebo *batterie*. Zachovávají se i jiná původní slova, např. *geodaesie*, *haemerrhoidy* nebo *mathematika*. V 2. polovině 19. století se však objevovaly varianty počestěné, tedy např. *geodésie*.

Horlivým zastáncem psaní přejatých slov původním pravopisem byl již zmíněný V. Svoboda. Jeho návrhy byly však nereálné. Největším problémem bylo značení délek u samohlásek týkajících se řeckých a latinských slov. V latině se délka samohlásek graficky neznačila, a proto se neoznačovala ani v latinských slovech přejatých do češtiny. Studenti se však správné výslovnosti délek hlásek v latině, řidčeji i v řečtině, učili. F. Bačkovský ve *Slovníku cizojazyčném* z roku 1895 poznamenal, že neoznačení délky vokálů vedlo k tomu, že si čeští mluvčí zvykli vyslovovat tyto vokály krátce

i přesto, že byly původně dlouhé, např. *Evrópa*, *kolléga* nebo *paródie*. Ve značení délky samohlásek vládla velká nejednota a nedůslednost. Odlišná byla až Pravidla pravopisu z roku 1957. Cílem dřívější kodifikace bylo přiblížit psaní hlásek k výslovnosti a naopak v Pravidlech z roku 1957 šlo o ovlivnění a sjednocení spisovné výslovnosti výpůjček pomocí kodifikace pravopisu. Výskyt čárek nad písmeny navíc vzbudil v uživatelích mladších generací dojem, že délka vokálů je u přejatých slov vždy vyznačena, což způsobilo, že i slova jako *infinitiv*, *lokomotiva*, *kultura* či *literatura* se začala vyslovovat krátce.

Svůj dopad měla i chybějící zásada v již zmíněných Pravidlech z roku 1957. Nebyla v nich totiž důsledně označena písmena -s a -z v přejímkách psaných podle výslovnosti. To mělo za následek řadu výjimek, např. příponu – *ismus*, slova jako *kurs*, *puls*, *president* nebo *filosofie*. Toto všechno přispělo k domnění, že psané -s se v cizích slovech vyslovuje vždy jako /z/.

V Pravidlech českého pravopisu z roku 1993 byla provedena zásadní oprava, která zahrnovala vrácení se k verzím před rok 1957. Jednalo se o to, že se délka samohlásek u cizích slov často neoznačuje, i když se v českém jazyce vyslovuje (Sedláček, 1993: nase-rec.ujc.cas.cz).

3.1 Pravidla psaní cizích slov podle současných Pravidel českého pravopisu

Od roku 1993 vycházejí Pravidla českého pravopisu v nezměněné podobě, jen pravopisný slovník školních Pravidel byl obohacen o cca 200 hesel, a to konkrétně o přejatá slova. V roce 1994 byl vydán ještě Dodatek zpřísňující zásady psaní slov přejatých převážně z řecko-latinského základu (Centrum zpracování přirozeného jazyka FI MU, 2008-2018: prirucka.ujc.cas.cz).

Ve verzi Pravidel z roku 1993 je možné nalézt toto doporučení:

„O pravopisu přejatých slov obecných rozhoduje především míra jejich zdomácnění a rozšíření v češtině. Slova řídká a úzce odborná se píšou pravopisem původním, tj. jako v jazyce, z kterého byla přejata; slova zdomácnělá se zpravidla píšou podle zásad českého pravopisu. Mezi nimi jsou četné přechody podle stupně zdomácnění slova.

Vedle toho se uplatňují činitele stylové, zvyklostní atd. Proto je také možno v textech určených širší veřejnosti psát i slova úzce odborná způsobem počeštěným, a naopak při odborném, vědeckém užití a vůbec ve „vyšším stylu“ lze u slov jinak pravopisně počeštěných ponechat podobu původní. “

V Pravidlech je možné nalézt u cizích slov také dvojí tvary. Při psaní textu by si měl pisatel vybrat pouze jednu variantu a té se držet po celý text. Může tak celý text dodržovat variantu *gymnázium* nebo *gymnasium*, není však možné užít *gymnásium*.

3.2 Závaznost pravopisné kodifikace

Podoba českého pravopisu není stanovena zákonem. Pravopisné normě se věnuje především Ústav pro jazyk český, který vydává právě např. *Pravidla českého pravopisu*, *Slovník spisovné češtiny* a *Akademický slovník cizích slov*. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy je pak schvaluje pro výuku na školách. Za oficiální, doporučovaná pravidla pro psaní správné češtiny, jsou tedy považována právě publikace od Ústavu pro český jazyk. Otázka kodifikace samotné je však velmi širokým tématem, které by bylo možné rozepsat i na několik odborných prací (Centrum zpracování přirozeného jazyka FI MU, 2008-2018: prirucka.ujc.cas.cz).

4. Pojem chyba a v čem se může chybovat

Názor mluvčích češtiny a bohemistů není k jazykovým chybám sjednocen. Jazyková chyba může být chápána jako odchylka od platné pravopisné, výslovnostní, tvaroslovné a jiné kodifikace.

V publikaci od Korčákové (2005: 51) je možné nalézt pohledy na chybu, kterou může být:

- a. odchylka od současného jazykového standardu
- b. něco, čemu příjemce v komunikaci nerozumí
- c. něco proti pravidlům v gramatikách a učebnicích
- d. něco, co autorita označí za chybu
- e. něco proti normě v myšlení autority
- f. něco, čemu rodilý mluvčí nerozumí
- g. něco co by rodilý mluvčí ve specifické situaci neřekl nebo neudělal
- h. je to relativní; to, co je považováno za chybu v jedné skupině v konkrétní fázi výuky, je tolerováno v jiné učící skupině v jiné fázi

Zajímavý je problém chyb právě u výpůjček. Pokud je hlásková skladba výpůjčky příznivá, je snadné začlenit ji do českého morfologického systému a jeho písemná podoba i výslovnost jsou ihned ustálené. V některých případech může dojít k počeštění ve směru grafickém, tvaroslovném či zvukovém až postupně. U jiných přejímek se může objevovat nejistota dlouhodobě kvůli neustálému kolísání forem v různých oblastech a kombinacích. Některá přejatá slova přijímají české koncovky a jiná mohou zůstat nesklonná (Nebeská, 2017: CzechEncy.org).

4.1 Typologie chyb v italštině

Následující odstavce popisují osm typů chyb v italštině. Pod tímto dělením jsou k nalezení podrobnější odstavce se třemi typy očekávaných „chyb/změn“, které se mohou nejčastěji vyskytovat v nalezených variantách v praktické části. Bude se jednat o změny ve zdvojení souhlásek, psaní i/y a změny v psaní přízvuku.

4.1.1 Chyba gramatická

Gramatika je umění správně mluvit a psát. Je to tedy kód jazyka, který stejně jako všechny kódy podléhá modifikaci a obnově. Gramatika se rozděluje na tři základní části. Na fonetiku, morfologii a syntaxi. Tudíž všechny chyby, které nejsou pravopisné, lexikální, syntaktické a sémantické spadají obecně mezi gramatické chyby, mezi kterými je i časování sloves.

4.1.2 Chyba ortografická

Slovo ortografie pochází z řečtiny a je složeninou ze slov ‚správně‘ a ‚píšící‘. Ortografie je soubor složených pravidel, které se používají ke správnému psaní. V italštině se jedná o správné použití souhlásek, velkých, či malých písmen nebo kupříkladu o správné značení přízvuku.

Např. *Qual'è, si scrive senza l'apostrofo.* - ‚*Qual'è, se píše bez apostrofu.*‘

4.1.3 Chyba lexikální

Jedná se o chybu, která není spjatá se slovní zásobou. Jedná se o použití nevhodného slova v nevhodném nebo zkresleném významu. Do této kategorie chyb spadají i slova vymyšlená anebo chybně utvořená slovní spojení.

Např. *Sono corto e magro* (namísto *basso*) - ‚*Jsem krátký a hubený*‘ (namísto *nevysoký*)

4.1.4 Chyba syntaktická

Jedná se o část gramatiky, která se zabývá správným zapojením slovních druhů do vět. Chyby v syntaxi se dějí, když se chybuje ve větné konstrukci jako např. v pořadí slov ve větě, v konstrukci vedlejších vět nebo v absenci členů či předložek.

Např. *Mi molto dispiace* - ‚*Mě moc mrzí*‘ (namísto *Mi dispiace molto*, což znamená ‚Moc mě to mrzí‘)

4.1.5 Chyba sémantická

Sémantická chyba se týká významu slov. Děje se tak, když se říká něco s vůlí říci něco jiného, což se může stát v různých případech. Například při užití přísloví nebo rčení v chybném kontextu. Nejčastějším případem je užití slova, jenž má odlišný význam, než ve který uživatel původně věřil.

Např. *Luigi è un pittore provetto. Ha appena iniziato a dipingere.* - ‚Lugi je zkušený malíř. Právě začal malovat.‘

V tomto případě mluvčí užívá slovo *provetto*, u kterého věří, že znamená ‚nováček/začátečník‘. Ve skutečnosti užil přesně opačného významu, a to slovo ‚zkušený‘.

4.1.6 Chyba morfológická

Morfologie se zabývá studiem gramatické struktury slov, které upevňuje v gramatické stavbě a které ustaluje v klasifikaci a příslušnosti k specifickým slovním druhům. Zabývá se tedy ohebnými částmi u jmen podstatných, přídavných a u sloves. Chybou v morfologii je tedy chybné určení slov.

Např. pokud někdo určí, že je slovo *bambino* - ‚dítě‘ - rod mužský neživotný, je to morfológickou chybou, protože je to rod životný.

4.1.7 Chyba morfosyntaktická

Morfosyntaxe je část jazykovědy, která seskupuje morfologii a syntaxi především v rozboru vztahů mezi sebou současně probíhajícími. Studuje zejména shodu v jevech např. mezi podstatným a přídavným jménem nebo mezi podmětem a slovesem.

Např. *Noi siete simpatici.* - ‚My jste sympatičtí.‘ (Chyba mezi shodou v podstatném jméně a slovese.) Správně by bylo např. *Noi siamo simpatici.* - ‚My jsme sympatičtí.‘

4.1.8 Chyba fonosyntaktická

Jedná se o komplex fonetických jevů (elize, apokopa, či syntaktické zdvojování), které jsou ve vzájemném postavení mezi slovy.

Např. *È un gran bell'uomo.* - ‚Je to velký pohledný muž‘.

V běžné případě by se užilo adjektiv *bello a grande*. Pokud se však vedle sebe setkají dvě slova, která k sobě gramaticky náleží a první z nich končí na nepřízvučnou souhlásku a druhé na samohlásku začíná, dochází k odpadnutí koncové samohlásky u prvního z nich (Sapuppo, 2018: scuolissima.com; Hamplová, 2004:33).

Zde jsou popsány tři typy očekávaných „chyb/změn“, které se mohou vyskytovat v nalezených variantách v praktické části:

4.1.9 Změny ve zdvojování souhlásek

Většina českých rodilých mluvčích nemohou dobře vědět, kde se v italských slovech zdvojují (geminují) souhlásky, protože v češtině není zdvojování souhlásek až tak častý jev. Daleko častěji se slova geminují mezi jazyky, jako je právě italština, hebrejščina nebo finština. Tento jev se nejčastěji děje mezi dvěma samohláskami neznělými nebo souhláskami sonorními (jako např. *tt, nn*). Je třeba si na takové věci dávat pozor, protože potom mohou vzniknout velká nedorozumění, která jsou popsána níže (Pokorný, 2010:66).

V češtině se zdvojení užívá např.:

1. U slov složených: jednostranný, půllitr, leccos, hrubozrný, rovnoramenný, dvojjazyčný, tenkostěnný
2. Tvoříme-li přídavné jméno příponou – ný, -ní od podstatného jména, jehož kořen je zakončen na n: korun-a, korunní; vin-a, vinný; rán-o, ranní; vín-o, vinný; cen-a, cenný; kámen, kamenný; týden, týdenní; slunce, slunný
3. Při stupňování přídavných jmen a příslovčí s -nn: nevinný, nevinnější, nejnevinnější, účinně, účinnější, neúčinnější

4. Dvě písmena -šš se píší u druhého a třetího stupně přídavných jmen zakončených na -chý: *tichý – tišší – nejtišší, suchý – sušší – nejsušší, plochý, plošší, nejplošší*
5. U třetího stupně přídavných jmen a příslovcí, která začínají na – j: *nej+ jedovatější – nejjedovatější, nej+ ješitnější – nejješitnější*
6. U skloňování slov: *racek-racci*
7. -kk- píšeme ve slově: *měkký*
8. -nn- píšeme také ve slovech: *panna, Anna*
9. U slov s předponami od-, roz-, bez-, pod -,na-, apod.: *rozrušený, poddajný, bezzubý, poddruh, oddálit, oddanost, oddech, odděleně, bezzubý, oddálit, naadresovaný, naakumulovaný, naaranžovat* (načteno z: ocestine.cz, 2017)

Zdvojené souhlásky v italském jazyce

V italštině se zdvojuje v daleko více případech a je velmi důležité tomu věnovat pozornost, protože se může stát, že vynecháním zdvojené souhlásky se změní úplně význam slova.

Např. *sono* ‚jsem/jsou‘ x *sonno* ‚spánek‘; *beve* ‚pije‘ x *bevve* ‚pil‘; *copia* ‚kopie‘ x *coppia* ‚pár‘; *caro* ‚drahý‘ x *carro* ‚vůz‘; *nono* ‚devátý‘ x *nonno* ‚dědeček‘; *pala* ‚lopata‘ x *palla* ‚koule‘

Význam slova se ale může změnit i v češtině, např: *Karla suší prádlo.* (jako sloveso) x *Prádlo bude sušší večer.* (jako přídavné jméno) Nebo *Petr tiší Martu.* (jako sloveso) x *Petr je dnes tišší než obvykle.* (jako přídavné jméno) (Hamplová, 2004:28-30).

4.1.10 Změny v psaní i/y

V češtině má psaní i/y dost obsáhlá pravidla. Pro češtinu je psaní i/y velmi důležité, protože třeba u sloves může naznačit, zdali se mluví o ženách, či mužích. Také jde o jiný význam slov, např. slovo *pil/pyl*. V italštině se tento problém tolik nevyskytuje. Skoro všude se kromě výjimečných případů ve výpůjčkách z jiných jazyků, jako např. *yo-yo, yogurt, yacht, yoga, whiskey*, totiž píše měkké i.

4.1.11 Změny v psaní přízvuku

Při přejímání cizích slov do češtiny se dosti chybí v označení slovního přízvuku. Tento problém vzniká kvůli rozdílným grafickým znakům mezi jazyky. V českém jazyce se užívají znaky pro prodloužení délky slova: *á, é, í, ó, ů, ú*; kdežto v italštině se užívají dvě formy přízvuku. Tupý (*accento grave*) *à, è, ì, ò, ù*; a ostrý (*accento acuto*) *é, í, ú, ó*; které slouží k odlišení samohlásek otevřených a zavřených (Hamplová, 2014:32).

V italštině se přízvuk v písmu označuje pouze v určitých případech:

- 1) U tzv. oxyton, tj. slov s přízvukem na poslední slabice, např. città ,město‘; caffè ,káva‘
- 2) U jednoslabičných slov, které obsahují dvě samohlásky, např. ciò ,to, co ono‘; già ,už, již‘; può ,může‘; più ,více‘
- 3) Dále pak u některých jednoslabičných slov, u nichž by se mohl neúmyslně zaměnit význam, např. dà ,dává‘ – da ,od, z‘; dì ,knižně den‘ – di ,z, o‘; è ,je‘ – e ,a‘; là ,tam ten‘ – la ,člen ženského rodu‘; lì ,tam‘ – li ,zájmeno je‘
- 4) Nepovinně u slov, jež mají přízvuk na třetí, nebo čtvrté slabice od konce, kde by se mohla vyskytnout záměna slov ve významu. Tato slova mají odlišný přízvuk, ale po psané stránce vypadají stejně, např. àncora ,kotva‘ – ancòra ,ještě‘; benèfici ,výhodný, užitečný‘ – benefìci ,požitky, výhody zaměstnanecké...‘; desidèri ,přeješ...‘ – desidèri ,přání, touhy‘; leggère ,čtení‘ – leggère ,nenáročný‘

Pokud má slovo přízvuk na druhé slabice od konce a je méně běžné než stejně psané slovo s přízvukem na třetí slabice, je obvyklejší značit přízvuk u méně frekventovaného slova. Např. *subìto* ,podstoupit, utrpět‘ – *subito* ,hned‘ (Hamplová, 2004:30-32).

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Metodika praktické části

Pro tuto práci jsou sesbírána data z různých nápojových, jídelních lístků, případně nabídkových tabulí. Jedná se o data nalezená jak online, tak fyzicky z náhodně vybraných míst z celé České republiky. V této praktické části se objevuje výběr čtyřiaadvaceti italianismů. Pro rozšíření této práce o ještě více variant jsou využity různé internetové kuchařky, blogy nebo obchody specializující se převážně na produkty z gastronomické oblasti.

Pro všechna sesbíraná data jsou vytvořeny tabulky v programu Microsoft Word. V prvním sloupci se nachází vždy původní italské slovo a pod ním několik písemných variant vycházejících ze sesbíraných dat. Všechny varianty, včetně té původní, jsou dále vyhledávány v korpusu SYN2015 A SYN2010. Jejich četnost je zapsána do druhého (SYN2015) a třetího (SYN2010) sloupce. Poslední sloupec tabulky se věnuje případnému nálezu ve vybraných pěti slovnících, z nichž dva mohou být považovány za kodifikační. Z kodifikačních slovníků jsou vybrány SSČPŠAV a NASCS, z ostatních se jedná o ČES, SNČ a NSVČ2. U každého italianismu je pak uveden podrobný komentář týkající se významu slova a mluvnických kategorií. Dále se komentář věnuje adaptaci a určení, zda se jedná o výpůjčku luxusní či nezbytnou. Nakonec následuje popis údajů z vytvořené tabulky.

O užitých korpusech

Jazykový korpus je databáze spolehlivých, reálných textů v jejich přirozeném kontextu. Slouží především k vyhledávání různých jazykových jevů a frekvencí. Konkrétně Český národní korpus je volně dostupný na internetové stránce <https://korpus.cz/>. Pro tuto práci byl použit synchronní korpus psané současné češtiny řady SYN, který obsahuje stomilionové, žánrově vyvážené i nevyvážené korpusy. Konkrétně se jedná o verze SYN2010 A SYN2015.

Verze SYN2010 obsahuje 100 milionů textových slov a je zaměřený na psaný jazyk. Skládá se z publicistických textů, odborné literatury a beletrie. Publicistické texty byly pro tento korpus sbírány mezi lety 2005-2009, u literatury se pak jedná o publikace vycházející po roce 1989. Největší podíl však mají novější texty (Křen, 2016: wiki.korpus.cz).

Korpus SYN2015 se od verze SYN2010 odlišuje v době sbírání dat. Ta byla v tomto případě sesbírána mezi lety 2010-2014. Dalším odlišením od starších korpusů je vymezení pouze na jazyk tištěný a veřejně publikovaný, nejsou v něm tedy již obsažené např. plakáty nebo soukromá korespondence. Chybí zde také texty publikované pouze na internetu. Texty použité v řadě SYN se v každé verzi liší, není tedy možné, aby byly použity znovu (Škrabal, 2017: wiki.korpus.cz).

6. Analýza vybraných italianismů

Tato část se věnuje podrobné analýze vybraných italských slov a jejich nalezeným variantám, které budou vyznačeny v tabulkách. Analyzované italianismy jsou v abecedním pořadí.

Bruschetta sg. (subst. vzor „žena“, femininum; nasucho opečený plátek chleba dochucený olejem, solí a česnekem)

Tato přejímka je neadaptovaná a nezbytná i když je to u ní trochu sporné. Slovo *bruschetta* by bylo možné přeložit českým ekvivalentem *topinka*, jelikož SSČPŠAV vykládá tento výraz jako „*opečený plátek chleba n. vevy: t. potřená česnekem*“. Tento popis souhlasí s popisem slova *bruschetta* z internetového slovníku *Il Sabatini Coletti*. Problém je v tom, že SSČPČAV neoznačuje, jakým způsobem se *topinka* peče, (na sucho, nebo na oleji) tudíž zde není jistota, zdali je to opravdu vhodný ekvivalent. Dalším argumentem, díky kterému by bylo vhodné se přiklánět k označení „*bruschetty*“ za výpůjčku nezbytnou, může být nález významu přes obrázky na Google.com.

Při zadání slova *topinka* se většinou objevují obrázky s opečeným typickým českým chlebem na tuku, naopak při zadání slova *bruschetta* je vidět spíše italský, na sucho opečený chleba podobný tvaru české *vevy*, navíc obložený rajčatovou směsí. Také v některých českých jídelních lístcích je možné nalézt pod pojmem *bruschetta* popis, že se jedná o italskou *topinku* s rajčaty. Z toho vyplývá, že pod pojmem *bruschetta* si český mluvčí představí (pokud si něco představí) vždy opečený italský chléb s rajčaty, jedním slovem tedy *bruschetta*. Mohlo by se proto jednat o zúžení významu neboli konkretizaci výpůjčky nezbytné.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1)bruschetta	6	2	-
(2) brusketta	-	-	-
(3) brušeta	-	-	-
(4) bruschetta	-	2	-
(5) bruscetta	-	-	-

Tabulka 2 - Výpůjčka *bruschetta* a její varianty (zdroj: vlastní)

U varianty (2) se vyskytuje změna grafému z *-ch*, na *-k*, což se děje kvůli výslovnosti protože *-che* se v italštině vyslovuje jako /ke/. U (3) je pak chybná změna v grafémech ze *-sch* na *-š* (zřejmě se jedná o ovlivnění uživatele němčinou, kde se *-sch*, čte jako /ʃ /).

U (2), (3) a (4) je možné vidět typický přizpůsobovací prvek v podobě zjednodušení souhlásek z *-tt*, na *-t*. Je možné, že autor u varianty (5) nejdříve slyšel špatnou výslovnost a následně se ji snažil intuitivně zaznamenat, vznikla tak chybná záměna grafémů *-sche* za *-sce* (Spřežka *-sce* se vyslovuje /ʃ e/).

Podle četnosti v korpusu je výskyt této výpůjčky takřka zanedbatelný, avšak i na tak málo datech je vidět, že v poslední době (SYN2015) obliba neadaptované varianty (1) stoupá oproti dřívějším letům (SYN2010). Žádná z variant nebyla nalezena ve vybraných slovnících.

Caffelatte, caffelatte, caffè e latte sg. (subst. nápoj, složený z celkem dvou vrstev [mléčná pěna a espresso] nikoliv ze tří, jako je tomu u sousloví *latte macchiato*. Toto slovní spojení se někdy v Česku významově zaměňuje za již zmíněné *latte macchiato* anebo dokonce za *caffè macchiato*; neutrum, nesklonné)

Jedná se o výpůjčku neadaptovanou a nezbytnou.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) Caffellatte, caffelatte, caffè e latte	-	-	-
(2) <i>caffè latte</i>	6	5	-
(3) <i>caffè latte</i>	3	3	-
(3) <i>caffè latte</i>	2	-	-
(4) <i>caffè latté</i>	1	-	-
(5) <i>café laté</i>	1	-	-

Tabulka 3 - Výpůjčka *caffellatte, caffelatte, caffè e latte* a její varianty (zdroj: vlastní)

V tabulce 3 jsou k nalezení pouze slovní spojení, samostatný výraz *latte* je podrobněji popsán v tabulce u sousloví *latte macchiato*. Za povšimnutí stojí pravopis samotného italského výrazu *caffè*, u kterého je možné vidět kolísání u přízvuku, kde se namísto grafému -è, objevují i grafémy -é nebo -e. U výrazu *caffè* se také vyskytuje varianta s jedním -f což může být zapříčiněno kontaminací francouzštiny vzhledem k tomu, že podle ČES se k nám toto slovo dostalo v 19. stol. z německého *Kaffee*, nebo právě z francouzského *café* prostřednictvím obchodníků z turečtiny. Avšak úplný původ je v arabštině ze slova *qahwa*. V češtině máme již plně adaptovanou variantu slova *caffè* ve formě *kafe* nebo jako *káva*.

Výrazy *caffellatte, caffelatte, caffè e latte* nebyly k nalezení v nápojových lístcích, korpusu ani jinde, vždy se objevovaly pouze jiné varianty slov, jež byly vždy ve formě sousloví. Zastoupení všech těchto variant je dosti nízké.

Cappuccino sg. (subst. [překapávaná] káva s mlékem, popř. s dalšími chuťovými přísadami; adj. barva kapučínová)

Tato výpůjčka se postupně adaptuje. Je kodifikovaná, nezbytná a skloňována v neutru po vzoru „město“. Např.: (...) *Je ale faktem, že většinou se zákazník v Čechách i na Moravě setká s přešlehanou pěnou na cappuccinu nebo přepáleným espressem...*

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) cappuccino	94	62	NASCS
(2) cappucino	14	-	-
(3) cappucinno	-	-	-
(4) capucinno	-	-	-
(5) capučino	-	-	-
(6) kapučino	29	18	NASCS
(7) cappučino	-	-	-
(8) kapúčo	-	-	SNČ

Tabulka 4 - Výpůjčka cappuccino a její varianty (zdroj: vlastní)

Mezi pravopisnými variantami (2), (3) a (4) lze nalézt jak typické zjednodušení zdvojených souhlásek z *-cc* na *-c* nebo z *-pp* na *-p* (4), (5), (6), a (8), tak i jev opačný u (3) a (4) z *-n* na *-nn*, což je chyba ortografická.

Dále je možné se u variant (5), (6), (7) a (8) setkat se změnou grafémů *-cc* za *-č*, což je zapříčiněno jiným fonetickým systémem (grafém *-c* se před vokálem *-i* vyslovuje jako neznělé /tʃ/, jež se projevuje pravopisně grafémem *-č*), toto se nepovažuje za chybu, ale za průběh adaptace do českého jazyka.

U dvou z nalezených variant (6) a (8), které se nejvíce adaptují, avšak stále ještě nedospěly k zařazení do SSČPŠAV, se vyskytuje záměna grafému *-c* za *-k*, rovněž ovlivněním výslovnosti, kdy se ve většině (kromě grafémů *-c* a *-g* před samohláskami *i*, *e*, jež se vyslovují jako neznělé /tʃ/) případech grafém *-c* vyslovuje jako /k/

Podle korpusu SYN2015 a SYN2010 převažuje silně výpůjčka v původním tvaru (1). V poslední době však roste celkově obliba tří variant výpůjček slova *cappuccino* (1), (2) a (6). Přejímka *cappuccino* byla nalezena ve dvou variantách, a to (1) a (6) v NASCS; ve SNČ byla nalezena nespisovná počestěná varianta (8)

V některých nápojových lístcích bylo také možné nalézt slovní spojení *Cappuccino Panna* (9*) nebo *káva cappuccino pane* (10*). U varianty (9*) však chybí italská

předložka *con*, která je nutná pro správnou funkci italské věty, jedná se tedy o chybu syntaktickou. V (9*) se vyskytuje i chyba ortografická, a to z důvodu psaní velkého písmena na začátku slova *Panna*. V italštině by toto slovní spojení vypadalo následovně: *Cappuccino con panna*. V případě (10*) je zajímavé pozorovat upřesnění, o jaký typ produktu se jedná, a to lexémem *káva*. Restauratér tím chtěl pravděpodobně přiblížit veřejnosti tuto poměrně novou výpůjčku. V tomto slovní spojení se nachází jak italské hyponymum, tak již české hyperonymum. Velkým problémem je však ve slově *pane*, jež samo o sobě chybou není, ale v kompletním slovním spojení nedává smysl. *Pane* totiž v italštině znamená *chléb/pečivo*. Restauratér měl jistě na mysli *šlehačku*, která se do italštiny přeloží jako *panna*. Jedná se zde tedy o sémantickou chybu.

Caprese sg. (subst. [v it. také agg.]; salát z Capri na bázi rajčat, mozzarely a bazalky, nesklonné neutrum nebo maskulinum)

Tato výpůjčka je neadaptovaná a nezbytná.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) caprese	16	6	-
(2) čapréze	-	-	-
(3) caprése	-	-	-
(4) capresse	-	-	-
(5) kapréze	-	1	-

Tabulka 5 - Výpůjčka *caprese* a její varianty (zdroj: vlastní)

U této přejímky byly nalezeny zajímavé varianty, jež byly velmi ovlivněny výslovností. U (5) se vyskytuje namísto počátečního grafému *-c* grafém *-k*, což by se na jednu stranu dalo považovat za adaptaci k českému jazykovému systému, ale četnost této varianty tomu ještě nedopovídá.

U varianty (2) se na začátku slova vyskytuje *-č*, tato druhá varianta by se dala považovat za falešnou výpůjčku, jelikož vznikla spojením slov *ciabatta* a *caprese*.

Toto označení vzniklo v jedné české kavárně jako název pro produkt skládající se z plněné ciabatty s mozzarellou a rajčaty. Tuto variantu by bylo možné rodilým mluvčím italštiny označit za chybu sémantickou, na druhou stranu se může jednat o obohacení českého lexika, a tedy by nebylo správné tuto variantu považovat za chybnou.

U (2), (3), (5) je vidět přízvuk -é u druhé slabiky, jež v originále značen graficky není, výslovnostně je však na správném místě, jedná se tedy o jeden z typických prvků adaptace, ale i u této varianty chybí větší frekvence. Proto tuto variantu za adaptovanou ještě nelze považovat.

U (4) se objevuje nadbytečné zdvojení u poslední slabiky, tedy namísto -s vzniklo -ss, zde se jedná o ortografickou chybu.

Podle údajů z korpusu je četnost této výpůjčky směřována na původní variantu (1), jež se po pěti letech více než zdvojnásobila, stále se však jedná o dost malé zastoupení. Nález ve vybraných slovnících je nulový.

Ciabatta sg. (subst. poměrně dlouhý a široký druh italského křupavého pečiva; již se objevily tendence skloňovat, lze přiřadit k ženskému rodu ke vzoru „žena“, např. *kavárničky s modrými okenicemi a chladicími pulty plnými ciabatt nebo panini s ekologicky vypěstovanými klíčky/ Ciabatty se sušenými rajčaty a olivami.*)

Jedná se o výpůjčku nezbytná a neadaptovanou.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) ciabatta	2	5	-
(2) ciabata	-	-	-
(3) čabata	-	-	-
(4) čabatta	-	-	-

Tabulka 6 - Výpůjčka ciabatta a její varianty (zdroj: vlastní)

U variant (3) a (4) je možné vidět grafické přizpůsobení k výslovnosti z *-cia* na *-ča* (grafém *-c*, se před samohláskou *-i* vyslovuje jako neznělé /tʃ/), proto se objevuje změna z grafémů *-ci* na *-č*, jedná se tedy o formu adaptace do ČJ, avšak kvůli nízkému výskytu nebude tato výpůjčka v této práci označena za adaptovanou.

Další typický prvek v přizpůsobování do češtiny tentokrát zjednodušením zdvojených souhlásek *-tt* na jednoduché *-t* se vyskytuje u variant (2) a (3).

Podle korpusu není tato výpůjčka velmi populární, o tom svědčí zanedbatelné množství výskytu varianty (1). Dokonce se má podle korpusu SYN2015 na ústupu. Přejímka *ciabatta* nebyla nalezena v žádném z vybraných slovníků.

Espresso sg. (subst. káva vařená v přístroji na překapávanou kávu), deklinace podle vzoru „město“, neutrum)

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) espresso	127	101	-
(2) <i>espreso</i>	116	58	SSČPŠAV, ČES, NASCS
(3) <i>expresso</i>	1	4 (jen 2x ve významu espresso)	-
(4) <i>preso</i>	23	10	NASCS
(5) <i>presso</i>	18	14	SNČ (pouze v jiném významu)
(6) <i>presíčko</i>	6	-	-
(7) <i>picollo</i>	4 (jen 1x ve významu espresso)	-	-
(8) <i>piccolo</i>	21 (jen 3x ve významu espresso)	22 (jen 6x ve významu espresso)	-

Tabulka 7 - Výpůjčka *espresso* a její varianty (zdroj: vlastní)

Varianta (2) této výpůjčky je adaptovaná, kodifikovaná a nezbytná, avšak stále pocíťována jako cizí.

U této výpůjčky se nachází mnoho písemných variant, k nimž jsou přiřazeny také dvě varianty nevycházející ze stejného kořene, avšak v češtině mající stejný význam. Jedná se o varianty (7) a (8), jež v italštině v překladu znamenají *malý, drobný* či *dítě*, ale v italštině nemají nic společného s kávovým nápojem. Tato varianta je tedy falešnou výpůjčkou, a sémantickou chybou. U varianty (2) proběhla adaptace typickým zjednodušením zdvojených souhlásek z grafémů *-ss* na *-s*. V nálezu (3) je možné vidět záměnu grafémů v první slabice z *-es* na *-ex*, jedná se zde o chybu lexikální.

Varianty (4) a (5) se objevují s redukcí první slabiky tzv. aferezí, čímž tvoří další falešnou výpůjčku, kterou je možné označit za sémantickou chybu (*preso* v it. znamená prepozici např. *Vive presso i nonni*; *preso* může být také slovesem např. *Mi ha preso la mano*). Varianta (6) tvoří diminutivum.

Původní výpůjčka (1) nebyla nalezena v žádném z vybraných slovníků, avšak již adaptovanou variantu *espresso* bylo možné nalézt v SSČPŠAV, ČES, i v SCS. Ve SNČ byla nalezena varianta *presso*, bohužel však neznačila kávový nápoj, nýbrž našla užití v horolezeckém slangu (*Valil a sázel jedno presso za druhým*).

U (1) je zajímavé, že již adaptovaná varianta (2), má v korpusu SYN2015 i SYN2010 menší zastoupení než neadaptovaná varianta (1). Celkově lze z tabulky zjistit, že je výpůjčka *espresso* a její varianty velmi populární, což potvrzuje velká četnost v korpusech.

Focaccia sg. (subst. italský chléb nízkého tvaru podobný pizze); femininum, nesklonné

Tato výpůjčka je neadaptovaná a nezbytná.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) focaccia	8	-	-
(2) foccacia	1	-	-
(3) foccaccia	-	-	-
(4) foccaccio	-	-	-
(5) fokača	1 (výskyt značil pouze výslovnost v závorce)	-	-

Tabulka 8 - Výpůjčka *focaccia* a její varianty (zdroj: vlastní)

U variant (2), (3) a (4) lze nalézt, jak chybné nadbytečné zdvojování souhlásky *-c* v druhé slabice, tak ve variantě (2) zjednodušení souhlásek *-cc* na *-c* ve slabice poslední. U (5) pak bylo možné vidět počestění v písmu podle výslovnosti, změna tedy proběhla jak v náhradě *-c* za *-k*, tak ve změně grafémů *-ccia* na *-ča*

Výpůjčka *focaccia* podle korpusu SYN2015 do češtiny teprve vstupuje, je tedy nová, v SYN2010 se vůbec nevyskytuje. Žádná z variant výpůjčky *focaccia* nebyla nalezena ve vybraných slovnících.

Formaggio sg. (subst, většinou užíváno v pl. *formaggi*; podle českého systému nesklonná, neutrum nebo maskulinum)

Jedná se o výpůjčku neadaptovanou. Bylo by ji možné označit jak za luxusní, tak za nezbytnou (pokud by byla označena za nezbytnou, bylo by to možné chápat tak, že by restauratéři tímto názvem dávali najevo, že se jedná o pravé italské suroviny, naopak při použití výrazu „luxusní výpůjčka“ by stačilo užít české slovo *sýr*).

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) formaggio	1	-	-
(2) formagi	-	1	-
(3) formaci	0 z 238	0 z 247	-
(4) formaghi	-	-	-
(5) formaggy	-	-	-
(6) formaggi	4	4	-

Tabulka 9 - Výpůjčka *formaggio* a její varianty (zdroj: vlastní)

Pravopisné změny probíhající typickým adaptačním postupem se vyskytují u (2) a (4) ve zjednodušení zdvojených souhlásek z *-gg* na *-g*.

Zřejmě na základě výslovnosti, se při přepisu slova českým mluvčím, který nezná italský pravopisný systém, objevuje i chybná varianta s náhradou původního *-gg* za *-c* u (3), případně za *-gh* (4).

U varianty (5) je možné zpozorovat jeden z typických adaptačních procesů, a to náhradu koncovky v plurálu *-i* za *-y*, což se děje opět kvůli rozdílným pravopisným pravidlům (v italštině se *-y*, téměř nepoužívá)

V obou typech korpusů byla nalezena, v drobném zastoupení, původní varianta v množném čísle (6) a pouze s jedním zastoupením v SYN2015 v čísle jednotném (1). V SYN2010 byla nalezena také varianta (2), však v zanedbatelném počtu. U chybné varianty (3) se vyskytuje sice velmi početný nález v obou korpusech, jedná se však o skloňovaný výraz českého slova *formace*, jež sebou nese úplně jiný význam. Výpůjčka *formaggio* nebyla nalezena v žádném z vybraných českých slovníků.

Gnocco sg. (subst. většinou užíváno v pl. *gnocchi*; *gnocco* = kousky těsta tvořeného z mouky, vařených brambor a soli, které se jedí vařené s omáčkou, pestem atd./římské *gnocchi* se dělají z krupice, mléka, vajíček, másla a zapečou se; česká varianta *nok*

je podle ČES knedlíček do polévky, omáčky apod.); *nok* se skloňuje v maskulinu, vzor „hrad“; italská varianta je pak nesklonné neutrum)

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) gnocco	1	-	-
(2) <i>gnochi</i>	-	-	-
(3) <i>genocchi</i>	-	-	-
(4) <i>noky</i>	78	80	SSČPŠAV, NASCS, ČES
(5) gnocchi	24	4	-

Tabulka 10 - Výpůjčka *gnocco* a její varianty (zdroj: vlastní)

Původní varianta výpůjčky (1) je neadaptovaná, variantu *gnocco/gnocchi* lze označit jak za výpůjčku luxusní, tak za nezbytnou (při označení za nezbytnou by se jednalo o pokrm připravovaný z pravých italských surovin a podle pravé italské receptury, v jiných případech může uživatel češtiny použít již adaptovanou a kodifikovanou variantu *noky*, která ale původně vychází z italského *gnocco*], anebo používá v některých případech i název *knedlíčky*).

Mezi pravopisnými variantami (2) lze nalézt typické zjednodušení zdvojených souhlásek z *-ch* na *-ch*. Varianta (3) bude zřejmě pravopisnou chybou. Poslední varianta (4) je plně adaptovaná do českého systému, skloňovaná podle vzoru „hrad“; slovo *noky* do ČJ přišlo z italštiny přes němčinu v 19. stol.

Podle korpusu je v česku populárnější již adaptovaná varianta (4), avšak SYN2015 ukazuje, že se začíná stávat více užívanou původní varianta (5). Jednotné číslo původní výpůjčky (1) je podle korpusu v češtině zatím raritou. Varianta *gnocco* nebyla nalezena v žádném z vybraných českých slovníků, avšak již kodifikovanou variantu *noky* je možné nalézt v SSČPŠAV, SCS a ČES.

V některých jídelních lístcích bylo možné nalézt i chyby ve slovních spojeních. V prvním případě se jedná o *Gnocchi Siciliana* (*6) namísto *Gnocchi alla sicilana*.

Je zde vidět typické opomenutí předložky se členem *alla*, jež je chybou syntaktickou. Opomenutí předložky případně její nevhodný výběr je častým jevem při přejímání těchto slovních spojení do českého jazyka. Také se u druhého slova objevuje chyba ortografická v podobě psaní velkého písmena -S. V původním italském textu by se však psalo -s malé. Druhým nálezem je spojení *Dolce gnocchi* (*7) namísto *Gnocchi dolci*. Autor zde vytvořil dvě změny. Tou první je změna v pořadí jmen. Adjektivum, podle italské gramatiky ve většině případů stojí za substantivem, v českém lexiku je to ale obráceně, a tak se i stalo v tomto případě. Druhou změnou je koncovka u adjektiva, která by se měla v tomto případě přizpůsobit substantivu v množném čísle. V původním českém nálezu však zůstala koncovka ve tvaru ke shodě se substantivem v singuláru. Jedná se zde o chyby morfosyntaktické.

Lasagna sg. (subst. většinou užíváno v plurálu jako *lasagne*; těstoviny, ve tvaru širokých plátků, většinou zapečených v troubě s bešamelem a ragú)

Výpůjčka je nezbytná, pomalu adaptující se (příklad skloňování: *Při vrstvení lassagni by měla být vrstva bešamelu, vrstva masa...*). Množné číslo výpůjčky je možné přiřadit k ženskému rodu ke vzoru „píseň“, zdá se ale, že se jednotné číslo v češtině neujalo, tudíž je toto podstatné jméno hromadné.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) lasagna	-	1	-
(2) lasagne	102	33	-
(3) lazáně	-	-	-
(4) lazaně	2	5	-
(5) lassagne	2	-	-
(6) lasaně	6	4	-

Tabulka 11 - Výpůjčka *lasagna* a její varianty (zdroj: vlastní)

Nalezené varianty jsou velmi pestré, u (3) a (4) je možné vidět záměnu grafému -s za -z. U varianty (5) se objevuje chybné nadbytečné užití souhlásek -ss namísto -s, jedná se zde o ortografickou chybu.

U nálezů (3), (4), (6) se objevuje přizpůsobení koncovky podle výslovnosti z -*gne* na -*ně* (protože spřežka -*gn* se čte jako /ɲ /). Ve variantě (3) se vyskytuje i označení ostrého přízvuku, takže namísto -*sa-*, se vyskytuje -*zá-* (v původní italské výslovnosti se přízvuk nepíše, ale při fonetické transkripci se vyskytuje přízvuk tupý).

Podle korpusu SYN2015 je v silné převaze varianta (2), jež se navýšila svou četností od SYN2010 o více jak trojnásobek. Varianta (1) se nečekaně objevuje, pro češtinu nezvykle, v jednotném čísle s jedním výskytem v korpusu SYN2010. Výpůjčka *lasagna* nebyla nalezena v žádném z vybraných slovníků.

V jednom z jídelních lístků se objevila syntakticky a ortograficky chybná varianta sousloví *Lasagne ala Bolognese* (7*) namísto *Lasagne alla bolognese*. Předložka se členem *alla*, zde byla napsána chybně s jedním -*l*, což by znamenalo v italském překladu *křídlo*. Další odchylkou je také velké písmeno u přídavného jména *bolognese*.

Latte macchiato sg. (subst. v italštině znamená druh kávového nápoje ve vysoké sklenici se třemi oddělenými vrstvami mléčné pěny, espressa a horkého mléka; v české gastronomii jsou pro tento nápoj hojně mimo jiné užívány i varianty slova *latte*, které má bohužel v italštině pouze význam samotného mléka, jedná se tedy, v tomto případě o falešnou výpůjčku a sémantickou chybu; výpůjčka je nesklonným neutrem)

Výpůjčka je neadaptovaná a nezbytná. Někdy se také významově zaměňuje za *Caffè latte*, ke kterému je více informací v tabulce 3.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) latte macchiato	9	5	-
(2) latte macchiatto	3	1	-
(3) latté macchiato	2	-	-
(4) lattè macchiato	-	-	-
(5) latte	69	35	-
(6) latté	38	12	-
(7) laté	5	3	-
(8) makyjáto	-	-	-

Tabulka 12 - Výpůjčka latte macchiato a její varianty (zdroj: vlastní)

V tabulce je možné nalézt typickou změnu v psaní zdvojených souhlásek u přizpůsobení do českého lexika, tedy namísto *-tt* se ve variantě (7) objevuje pouze *-t*. Děje se tak proto, že je v češtině pouze malé množství slov, ve kterém se zdvojení vyskytuje, např. *dvojazyčný, rozzlobený, pùllitr*, tudíž to pro češtinu není tolik typické (geminaci souhlásek je podrobnější kapitola v mé teoretické části práce).

Druhým problémem u chybných variant v sousloví *latte macchiato* je označení přízvuku. Namísto grafému *-e*, se v některých variantách (3), (4), (6), (7) vyskytuje také *-è* nebo *-é*.

U nalezené varianty (8) je sousloví *latte macchiatto* přizpůsobeno podle výslovnosti českému pravopisnému systému, avšak úplně chybí slovo *latte*, bez něhož se jedná o falešnou výpůjčku a tedy sémantickou chybu, stejně tak jako u různých variant *latte*, kde chybí naopak část sousloví *macchiato*, avšak český význam je stále stejný (tedy italské *latte macchiato*), v italštině by slovo *macchiato* znamenalo adjektivum *zašpiněný, poskvrněný*.

Největším zástupcem v korpusu jsou varianty (5) a (6), s vyhledanými výrazy se však spojují jak varianty výrazu *latte macchiato*, tak *caffè latte* apod. Jedná se tedy o nepřesný počet vztahující se pouze k sousloví *latte macchiato*. Výpůjčka *latté macchiato* a její varianty nebyly nalezeny v žádném z vybraných slovníků.

Mascarpone sg. (subst. nesklonné, rod s. i m.; italský, čerstvý smetanový krémový sýr)

Mascarpone je výpůjčkou nezbytnou, neadaptovanou a kodifikovanou.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) mascarpone	43	26	NASCS
(2) maskarpone	-	3	-
(3) masccarpone	-	-	-
(4) mascarpone	-	-	-
(5) maskarpóne	-	-	-

Tabulka 13 - Výpůjčka *mascarpone* a její varianty (zdroj: vlastní)

U variant (2) a (5) se vyskytuje typický znak přejímání do českého jazyka v podobě náhrady grafému *-c* za *-k*. U (3) je možné vidět chybu ortografickou v nadbytečném zdvojení konsonant *-cc*, namísto původního *-c* a u (5) bylo nalezeno označení ostrého přízvuku nad *-ó*, které je sice na správném místě, ale v italském jazyce se značí pouze ve fonetické transkripci. U (4) je pak přízvuk značen chybně, zřejmě se jedná o tiskovou, chybu.

Podle korpusu SYN2015 je (1) jedinou možnou variantou. Jak je možné vidět u korpusu SYN2010 objevuje se zde pokus o prosazení i více počestěné varianty (2), zřejmě však bez úspěchu. Výpůjčku *mascarpone* je možné nalézt v NASCS.

Mozzarella sg. (subst. měkký italský sýr; vzor „žena“, femininum)

Tato výpůjčka je neadaptovaná a nezbytná.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) mozzarella	28	24	-
(2) mozarella	3	2	-
(3) mozarella	-	-	-
(4) mozzarella	2	5	-

Tabulka 14 - Výpůjčka mozzarella a její varianty (zdroj: vlastní)

U všech nalezených variant lze vidět typickou degeminaci zdvojených konsonantů, u (2) a (3) se jedná o grafémy *-zz*, jež se mění na *-z*, u (3) a u (4) je pak změna z *-ll* na *-l*.

Podle korpusů stojí v popředí zatím původní varianta (1), jejíž popularita se od SYN2010 drobně zvýšila v SYN2015. Slovo *mozzarella* nebylo nalezeno v žádném z vybraných slovníků.

Panino sg. (subst. většinou užíváno v pl. *panini*; drobné pečivo, jež se obvykle rozřízne naležato a plní se např. sýrem, šunkou a dalšími surovinami)

Výpůjčka je neadaptovaná a může být nezbytná i luxusní (za luxusní se může považovat třeba houska obložená např. sýrem typickým pro Čechy atd.; za výpůjčku nezbytnou lze označit pokrm přímo z italských surovin [místo populárního eidamu požívaného v Čechách je nějaký typický druh italského pečiva obložen třeba pravou mozzarellou...]).

Tato výpůjčka se v ČJ užívá převážně nesklonná a v množném čísle v neutru nebo femininu. Množné číslo je používáno, protože běžný rodilý mluvčí češtiny nezná italskou gramatiku a neví, jak rozeznat jednotné číslo od množného. Tento rodilý mluvčí češtiny tedy užívá zřejmě variantu, se kterou se setká častěji a může si myslet,

že se jedná o číslo jednotné např. *zapečená panini s parmskou šunkou, mozzarella, rajčata...* Lze nalézt i skloňované j. č. po vzoru „město“ (...*Salát podáváme s tuňákovým paninem...*).

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) panino	-	1	-
(2) panini	8 z 13	2 z 5	-
(3) paniny	1	-	-
(4) panniny	-	-	-

Tabulka 15 - Výpůjčka panino a její varianty (zdroj: vlastní)

U variant (2) a (3) lze vidět jak počestění záměnou koncovky *-i* za *-y*, tak nadbytečné zdvojení z původního *-n*, na *-nn* (4), jež je chybou.

Na nabídku *panini* lze narazit často na nějaké restaurační tabuli na veřejnosti, avšak v korpusu jsou nálezy zatím velmi nízké. V SYN2015 bylo u varianty (2) nalezeno sice 13 výskytů, ale pouze 8 z nich se vztahovalo k pokrmu. V korpusu SYN2010 se k pokrmu vztahovaly pouze 2 nálezy z 5. Varianta (3) byla sice jednou nalezena v SYN2015, avšak zde chybí význam vztahující se k jídlu (*Když ráno přišla stará služka do paniny ložnice, našla postel prázdnou*). Jak je možné vidět, tento příklad je zřejmě i chybným skloňováním slova *panna* nebo *paní* v českém jazyce. Výpůjčka nebyla nalezena v žádném z vybraných slovníků.

Parmigiano sg. (subst. italský zrající sýr z oblasti Parma v Itálii); výpůjčku lze přiřadit k neutru, vzor „město“

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) parmigiano	7	1	-
(2) parmiggiano	1	1	-
(3) <i>parmazán</i>	69	25	SSČPŠAV, NASCZ
(4) <i>parmezán</i>	36	18	ČES, SSČPŠAV, NASCZ

Tabulka 16 - Výpůjčka *parmigiano* a její varianty (zdroj: vlastní)

Původní výpůjčka sice adaptovaná nebyla, ale její varianty (3) a (4) se již adaptovaly a kodifikovaly. Skloňují se v maskulinu ve vzoru „hrad“. Výpůjčka je nezbytná.

Tato výpůjčka byla přejatá přes francouzštinu ve 20. století původně ze slova *parmisan*, což znamená *parmský*. Ve dvou již adaptovaných variantách (3) a (4) je možné vidět, četností vyrovnané, kolísání mezi grafémy *-a* a *-e*, proto se ve slovníku objevují tyto dublety. U jedné z neadaptovaných variant (2) se vyskytuje chybné, ortografické zdvojení grafému *-g*.

Podle korpusu SYN2015 popularita výpůjčky *parmigiano* (1) drobně roste, nejvíce se však vyskytuje varianta (3) a po ní (4). Ve slovníku SSČPŠAV a NASCZ se vyskytují dublety *parmazán/parmezán* a v ČES se vyskytuje pouze *parmezán*. Původní výpůjčka *parmigiano* nebyla nikde nalezena.

Prosciutto sg. (subst. druh italské vepřové šunky; možné skloňovat po vzoru „město“, neutrum)

Tato výpůjčka je neadaptovaná a nezbytná. Obecně v italštině může být výpůjčka *prosciutto* označením pro všechny druhy šunky [hyperonymum], v tom případě by mohlo jít o výpůjčku luxusní, ale protože výraz *prosciutto* označuje také specifický druh italské šunky, český výraz *šunka* není dostačující, výpůjčku je tedy vhodné označit za nezbytnou.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty utvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) prosciutto	21	9	-
(2) pršut	21	10	-
(3) prošuto	-	-	-
(4) prosciuto	-	1	-
(5) pršutto	-	-	-
(6) proscuitto	-	1	-

Tabulka 17 - Výpůjčka *prosciutto* a její varianty (zdroj: vlastní)

Dvě z variant (2), (3) mohou působit již zcela adaptovaně, a to kvůli typickým integračním rysům: přeměně grafémů *-sci* na *-š* (děje se také u [5]) a zjednodušením koncovky *-tt* na *-t*. Toto zjednodušení konsonant se děje celkově u tří variant (2), (3) a (4), avšak u (4) jsou zachovány původní grafémy *-sci*.

U (2) se nachází navíc apokopa, tedy úplné vypuštění koncovky *-to*. Tato varianta byla převzata zřejmě přes chorvatštinu, z tohoto názvu tedy nemusí být jasné, jestli se opravdu jedná o specifický italský druh šunky.

Ve variantě (6) se pak mění grafémy *-sciu* na *-scui*, tuto variantu lze označit za překlep i vzhledem k tomu, že není nijak četně zastoupena v korpusu.

Větší výskyt písemných variant (1) a (2) je k nalezení v novějším z korpusů, z čehož vyplývá narůstající popularita těchto výpůjček. Původní slovo *prosciutto* ani jeho nalezené varianty se nenacházejí v žádném z vybraných slovníků.

Quattro sg. (v it. adjektivum, v ČJ číslovka čtyři)

Výpůjčka je neadaptovaná a luxusní, protože ji lze nahradit českým výrazem „čtyři“. Jedná se o slovo nesklonné v rodě neutrum.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) quattro	8 z 71	4 ze 71	-
(2) <i>quatro</i>	2 z 21	4 z 28	-
(3) <i>guattro</i>	-	-	-
(4) <i>guatro</i>	-	-	-
(5) <i>quattroformagi</i>	-	-	-

Tabulka 18 - Výpůjčka *quattro* a její varianty (zdroj: vlastní)

Pravopisné kolísání se u variant (3) a (4) objevuje na začátku slova záměnou původní souhlásky *-q* za *-g*, což je lexikální chybou. Dále se u (2), (4) a (5) objevuje pro češtinu typické zjednodušení zdvojených souhlásek *-tt* na *-t*.

Poněkud kurióznější je varianta (5) vzniklá spojením číslovky *quattro* a *formaggio*, kde je kromě již zmíněného problému se zdvojováním hlavní problém ve spojení dvou slov. Správná italská varianta by byla v tomto případě *Quattro formaggi*, toto ojedinělé spojení by se dalo považovat za chybu tiskovou.

Nalézt četnost této výpůjčky vztahující se k jídlu či hudbě, a ne k vlastním značkám či jménům, nebylo lehké. V tabulkách je tedy zaznamenán kompletní počet nálezů, kde menší číslo značí vztah k hudbě či jídlu. Lze tedy usoudit, že se tato výpůjčka ve smyslu jídla či hudby v češtině zatím popularitě moc netěší. Výpůjčka *quattro* nebyla nalezena v žádném z vybraných českých slovníků.

Raviolo sg. (subst. většinou užíváno v pl. *ravioli* [v sg. v česku nenalezen jediný výskyt; jedná se o taštičky z nudlového těsta, zprav. plněné masem; v NASCZ nalezeno pod heslem *raviola*, tudíž zde proběhla změna morfologická a to v rodu z italského

maskulina na femininum, vzor „žena“; v kontextu nalezena i varianta tvořící adjektivum: (...) jsou to raviolovité taštičky sardinské.]

Výpůjčka adaptující se (probíhá zde slovtvorná adaptace např. vznikem adjektiva nebo také kvůli uzpůsobení české koncovky a rodu). Výpůjčku lze označit jak za luxusní, tak za nezbytnou (v případě označení za luxusní by bylo možné nahradit slovo *raviolo* českým slovem *taštičky*). Daleko reálnější je však označení výpůjčky za nezbytnou, hlavně kvůli předpokladu, že gastronom tak označí pokrm, kde použil právě italské suroviny, nebo typické italské receptury.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) ravioli	42	21	-
(2) raviolly	1	-	-
(3) ravioly	25	4	NASCS

Tabulka 19 - Výpůjčka raviolo a její varianty (zdroj: vlastní)

U (2) a (3) je možné vidět typický adaptační proces, a to přeměnu italské koncovky v plurálu z *-i*, na *-y*. Ve variantě (2) se objevuje nadbytečná geminace z *-l*, na *-ll*, jež je považována za chybu ortografickou.

Podle korpusu je pozoruhodné, že počestěná varianta (3), jež je zařazena i do NASCS, je méně frekventovaná než nepočestěná (1), která má podle SYN2015 téměř dvojnásobnou frekvenci výskytu. Tato výpůjčka byla nalezena kodifikovaná, pod již adaptujícím se heslem *raviola* v NASCS.

Ricotta sg. (subst. podle NASCS nesklonné femininum; v češtině se objevují i případy kdy *ricotta* stojí jako adjektivum např. *Koláč s ricotovým krémem, malinami a kokosem.*); *Ricotta* je čerstvý syrovátkový krémový sýr).

Tato výpůjčka je postupně adaptující se a nezbytná.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) ricotta	13	15	NASCS
(2) <i>ricota</i>	-	1	-
(3) <i>rikota</i>	-	-	-
(4) <i>riccota</i>	1	1	-

Tabulka 20 - Výpůjčka *ricotta* a její varianty (zdroj: vlastní)

Objevují se zde varianty (2) a (3) s typickými znaky počestění. Buď formou zjednodušení zdvojených souhlásek z *-tt* na *-t* nebo (3) změnou grafému *-c*, na *-k*.

U varianty (4) byla nalezena nadbytečná a chybná geminace z grafému *-c* na *-cc*. Přestože NASCS označuje výpůjčku *ricotta* za nesklonnou, bylo možné nalézt příklad, podle kterého je *ricotta* již skloňována ve femininu po vzoru „žena“, např. *Pažitkové špagety s ricottou a oříšky kešů*.

Podle korpusu je kladena pozornost pouze původní italské variantě (1) která se také vyskytuje v kodifikačním NASCS.

Risotto sg. (subst. s.g. neutrum, vzor „město“ v pl. nesklonné)

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) risotto	28	4	-
(2) <i>rizoto</i>	134	90	ČES, NASCS, SSČPŠAV
(3) <i>rizzoto</i>	-	-	-
(4) <i>rissotto</i>	-	1	-
(5) <i>rizotto</i>	-	-	-
(6) <i>risoto</i>	-	1	-
(7) <i>rizeto</i>	-	-	SNČ

Tabulka 21 - Výpůjčka *risotto* a její varianty (zdroj: vlastní)

Tato výpůjčka, jež je také internacionalismem, je adaptovaná pouze ve variantě (2). Lze ji označit jak za luxusní, tak za nezbytnou (při užití původního tvaru *risotto* by se dalo očekávat, že bude pokrm připraven z originálních italských surovin a podle originálního italského receptu, tudíž je pravděpodobnější označit tento původní tvar výpůjčky za nezbytný).

U varianty (4) je možné nalézt chybu ortografickou ve zdvojení původně jednoduché souhlásky *-s*, na *-ss*, nebo u (3) dokonce změna z *-s* na *-zz*.

U tří variant (2), (5) a (7) se objevuje záměna *-s* za *-z*, jež vzniká přizpůsobením pravopisu přes výslovnost. Dále se vyskytuje typické zjednodušení zdvojených souhlásek z *-tt* na *-t* ve variantách (2), (3), (6) a (7).

V některých jídelních lístcích byly také k vidění dvě varianty, jež značily nabídku v plurálu, k nimž byl přidán i italský ekvivalent, avšak ten byl pouze v singuláru - *rizota/risotto* nebo *rizota/risoto* (slovo *risotto* se však v plurálu podle italské gramatiky píše jako *risotti*). Zřejmě se tak stalo z nejistoty uživatele, který si nebyl jistý, jak se tato výpůjčka skloňuje v množném čísle.

Ve vybraných korpusech je nejčetnější variantou lexému *risotto* již počestěná varianta (2), avšak narůstající se výskyt původní varianty (1) v korpusu SYN2015 také není zanedbatelný. Původní výpůjčka (1) nebyla nalezena v žádném z vybraných slovníků, na rozdíl od adaptované varianty *rizoto*, která přišla do češtiny ve 20. století a byla nalezena v ČES, NASCZ, a SSČPŠAV. Ve SNČ se vyskytuje i nespisovná varianta (7).

Rucola sg. (subst. vzor „žena“, femininum; jednoletá bylina, rozšířená ve Středozeří, používá se na saláty nebo pro dochucení jídel)

Často se *rucola* zaměňuje s *roketou*, takže by se mohlo zdát, že je to výpůjčka nadbytečná. Ve skutečnosti se však jedná o byliny s drobným rozdílem, tudíž je název *rucola* výpůjčkou nezbytnou, jež se postupně snaží adaptovat.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) <i>rucola</i>	1	1	-
(2) <i>rukola</i>	31	9	-
(3) <i>rucolla</i>	-	-	-

Tabulka 22 - Výpůjčka *rucola* a její varianty (zdroj: vlastní)

U (2) a (3) je možné vidět typickou záměnu grafému *-c* za *-k*, dále pak se u (3) objevuje nadbytečné *-ll*, namísto *-l* v koncovce, jež je chybou ortografickou.

Varianta s největší mírou přizpůsobení (2) je podle korpusů nejvíce užívaná a pokud se tato varianta udrží i v budoucnu a bude se její četnost zvyšovat, má velké šance na kodifikaci. Varianty italianismu *rucola* nebyly nalezeny v žádném z vybraných slovníků.

Spaghetti sg. (subst. většinou užíváno v pl. *spaghetti*, původní varianta (1) nesklonná)

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) spaghetti	16 z 30	7 z 35	-
(2) špagety	287	266	ČES, NASCS, SSČPŠAV
(3) spahgetti	-	-	-
(4) spagety	-	1	-
(5) spagheti	-	-	-
(6) špagheti	-	-	-
(7) špagheti	-	-	-
(8) špagoše	-	-	SNČ

Tabulka 23 - Výpůjčka *spaghetti* a její varianty (zdroj: vlastní)

Původní varianta (1) je neadaptovaná a může být považovaná za luxusní vzhledem k tomu, že může být nahrazena již adaptovanou variantou (2). Spíše se ale dá původní varianta výpůjčky považovat za nezbytnou, vezmeme-li v úvahu, že si restauratér či gurmán představí typický italský produkt a ne jeho náhražku. Výpůjčka je internacionalismem.

U variant (2), (6), (7) a (8) je možné vidět náhradu *-sp* za *-š*. Tato přeměna vznikla kvůli německé výslovnosti. Slovo *spaghetti* totiž původně přišlo do českého lexika z němčiny.

U variant (2), (4) a (8) chybí grafém *-h*, protože se podle italštiny grafémy *-gh* vyslovují jako */g/*. Další kolísání je možné vidět u (2), (4), (5) a (7) při zjednodušování zdvojených grafémů *-tt* na *-t*. Dále se u varianty (2) a (4) vyskytuje také náhrada koncovky *-i* za *-y*, což se děje kvůli rozdílnému pravopisnému systému (v italštině se tvrdé *-y*, téměř nepoužívá). Přehození pořadí grafémů (3) *-g* a *-h* je možné hodnotit jako překlep.

Podle nálezu ve vybraných korpusech je zajímavé, že se původní italská varianta (1) v největší míře vyskytuje se substantivem *western*. Slovo *spaghetti* by v tomto případě bylo nesklonným adjektivem. Již počestěná varianta *špagety* je hojně k nalezení pouze jako pokrm. V korpusu SYN2015 je možné zpozorovat jeden nález (4), jež ale přímo v textu označuje výslovnost. Původní výpůjčka (1) nebyla nalezena v žádném z vybraných slovníků. Kodifikovaná varianta (2), jež do ČJ přišla ve 20. století se vyskytuje v ČES, NASCS, i v SSČPŠAV. Ve SNČ lze nalézt nespisovnou variantu *špagoše*.

V jídelních lístcích bylo možné nalézt několik chybných slovních spojení. Prvním z nich bylo spojení *Spaghetti pomodoro* (9*), dále pak *Spaghetti Aglio – olio* (10*) a další varianta *Spaghetti all Olio e Aglio* (11*) a *Spaghetti di – Pomodoro* (12*). U slovního spojení (9*) chybí zcela předložka se členem *al*, jedná se tedy o chybu syntaktickou. U varianty (12*) je pak chybně zvolená předložka *di*, která by znamenala, že by byly samotné těstoviny vyrobené z rajčat. Podle podrobnějšího popisu v lístku je však jasné, že se jednalo o běžné špagety s rajčatovou omáčkou. Změnil se zde tedy význam. Dalším problémem je také velké písmeno *-P* a nadbytečná pomlčka. Správné spojení pro varianty (9*) a (12*) by tedy bylo *Spaghetti al pomodoro*. U (10*) je taktéž chyba ortografická v podobě velkého písmena *-A*, a také nadbytečná pomlčka mezi slovy *Aglio – olio*. V italštině se užívá výrazu bez pomlčky a pouze s velkým písmenem na začátku názvu, tedy: *Spaghetti aglio e olio*. U varianty (11*) se předložka se členem *all* nepíše. Správná varianta by proto byla *Spaghetti olio e aglio*.

Stracciatella sg. (subst. v ČJ používáno také jako adj.; italský význam podle slovníku Sabbatini Coletti: 1) vývar se zavářkou v podobě vyšlehaných vajec, sýru a mouky, strouhanky nebo krupice, 2) smetanová nebo vanilková zmrzlina s malými šupinkami čokolády)

Tato výpůjčka nezbytná nese znaky adaptace, kvůli skloňování ve femininu po vzoru „žena“ např. *Místo šlehačky dávám 2x tvaroh se stračatelou + 8 kostiček hořké čokolády..*

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) stracciatella	1	-	-
(2) stracciatela	-	-	-
(3) straciatella	-	-	-
(4) straciatela	-	-	-
(5) stračatella	-	-	-
(6) stračatela	-	-	-
(7) stračiatela	-	-	-

Tabulka 24 - Výpůjčka *stracciatella* a její varianty (zdroj: vlastní)

Písenné změny se vyskytují typicky ve zjednodušení zdvojených souhlásek z *-ll* na *-l* děje se tak u (2), (4), (6) a (7), a pak také zjednodušení z grafémů *-cc* na *-c* u (3) a (4).

Ve variantách (5), (6) a (7) se objevuje nahrazení *-ci* za *-č*, což je zapříčiněno jiným fonetickým systémem (grafém *-c*, se v italštině před vokálem *-i* vyslovuje jako neznělé /tʃ/, což se projevuje pravopisně grafémem *-č*).

V korpusu SYN2015 byl nalezený pouze jediný záznam, a to u původní italské varianty (1). Tuto výpůjčku je mnohem snazší nalézt v terénu, kde značí příchut' zmrzliny. Slovo *stracciatella* nebylo nalezeno v žádném z vybraných českých slovníků.

Tiramisù sg. (subst. piškotový desert s kávovou nebo likérovou příchutí plněný tvarohovým krémem a pokrytý kakaem, v ČJ nesklonné, neutrum)

Jedná se o nezbytnou výpůjčku postupně adaptující se.

Původní italský tvar (1) a jeho varianty tvořené v Česku	Korpus SYN2015	Korpus SYN2010	Nález ve vybraných slovnících
(1) tiramisù	1	-	-
(2) tiramisu	41	37	NASCS
(3) tiramissu	-	-	-
(4) tiramisù	-	1	-
(5) tiramisů	-	1	-
(6) tyramisu	-	-	-

Tabulka 25 - Výpůjčka *tiramisù* a její varianty (zdroj: vlastní)

U varianty (3) je možné vidět chybu v podobě zdvojení grafému *-ss* namísto jednoho *-s*.

U všech variant probíhá u koncovky *-ù* značné kolísání ve značení přízvuku *-ù*, *-u*, nebo *-ů*. Ve variantě (6) se nachází *-y* po *-t*, což se děje kvůli rozdílnému pravopisnému a fonetickému systému (v italštině se tvrdé *-y* skoro nepíše, v češtině je pravidlo psát skoro vždy tvrdé *-y* po *-t*).

Podle korpusů převahuje v četnosti jasně uzpůsobená varianta českému pravopisnému systému, a to v podobě (2). Výpůjčka *tiramisù* byla zaznamenána pouze v NASCS, avšak s přizpůsobením, tedy bez grafému *-ù*.

7. Shrnutí praktické části

Při podrobné analýze vybraných italianismů bylo možné označit většinu výpůjček za nezbytné a neadaptované, i když to bylo u některých sporné. Všechny výpůjčky (až na lexém *quattro*, jež je číslovkou nebo podle staršího italského dělení adjektivem) byly podstatnými jmény, ale u některých příkladů se objevila i adjektivizace substantiv. Mezi vzory substantiv převažoval ve femininu vzor „žena“ a v neutru pak vzor „město“. Menší polovina výpůjček byla označena za nesklonné, nejčastěji se jednalo o neutrum. Jedním z adaptačních procesů typických pro český jazyk bylo zjednodušení zdvojených konsonant nebo změna grafémů v závislosti na výslovnosti (např. z grafémů *-ch* na *-k*, *-gne* na *-ně*, *-s* na *-z*, nebo ze *-sci* na *-š*). U některých přejímek se také vyskytovalo značení nebo naopak odznačení přízvuku, jež by také nemělo být chybou (u značení přízvuku se však musí jednat o označení na správném místě). Dalším typickým adaptačním procesem pro české lexikum byla změna *-i* za *-y*. Tato změna se objevila např. již u kodifikované varianty *raviola* (v pl. *ravioly*), u které byla navíc k vidění i změna v rodě (původně maskulinum *raviolo*).

Za chyby bylo možné označit nadbytečné zdvojování konsonant, např. *parmigiano*, *capresse* nebo *lassagne*. Dalšími chybami byly překlepy, nebo špatně napsaná slova podle chybné výslovnosti, např. *guatro*, *brušeta*, *expreso*, *formaci*, *quatroformagi*. Nechybovalo se však pouze v samotných slovech, ale také v konstrukci slovních spojení. Šlo o záměnu slovosledu podstatného a přídavného jména, psaní malých nebo velkých písmen nebo chybné skloňování jmen při převodu ze singuláru do plurálu. Dále bylo nalezeno vynechání předložky se členem nebo její chybné zvolení či modifikace, což mohlo vést k záměně významu (např. *Lasagne ala Bolognese*, namísto *Lasagne alla bolognese*; *dolce gnocchi* namísto *gnocchi dolci*).

Velkým překvapením byla varianta *espresso*, která byla již kodifikovaná v SSČPŠAV, ČES a NASCS, avšak podle nálezů v obou korpusech převažoval výskyt původní neadaptované varianty *espresso*. U výpůjčky *lasagne* se naskytá otázka, proč ještě není zařazena do některé z vybraných kodifikačních příruček, když má v korpusech daleko větší zastoupení než již kodifikované výpůjčky jako *mascarpone*, *ricotta*, *raviola*, nebo *tiramisu*?

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce byla analýza vybraných českých italianismů a jejich nalezených písemných variant. Druhým cílem byla snaha o objasnění důvodů vedoucích k výskytu nalezených chyb a jejich popis.

Teoretická část práce pojednávala nejprve o souhrnné historii českého jazyka, kde bylo možné se dozvědět více o pohledu na tvoření českého lexika od doby národního obrození až po současnost. Dále následovala rozsáhlá kapitola o přejímání lexikálních jednotek, kde se nacházely podkapitoly např. o pojmu výpůjček nutných, jež jsou nezbytné k pojmenování nových skutečností, které vznikají rychle díky spoustě nových objevů a přibližování zemí. Nechyběla také podkapitola o výpůjčkách „luxusních“, které jsou v některých případech používány pouze jen ze snobismu, a které by bylo možné nahradit českými ekvivalenty. Další podkapitola byla věnována stručnému přehledu výpůjček z šesti cizích jazyků. Poté následovala podrobnější podkapitola o výpůjčkách z italštiny zahrnující pojem italianismus, historii italianismů a jejich konkrétní příklady. Po stručných podkapitolách vymezujících internacionalismus a výpůjčky z českého jazyka, jež byly napsány spíše okrajově pro zajímavost, následovaly podkapitoly věnující se podrobněji dělení a adaptaci výpůjček. Poslední kapitola teoretické části se věnuje pojmu chyba, který je u výpůjček stále diskutabilní.

V praktické části bylo nejdříve potřeba nalézt, vybrat a analyzovat italianismy a jejich grafické varianty. Pro tuto analýzu bylo vybráno čtyřicet italianismů a jejich písemné varianty vyskytující se v Česku nejčastěji v nápojových či jídelních lístcích, ale např. i v internetových kuchařkách. Pozornost nebyla věnována oblasti hudby, ani oblastem jiným, jelikož se tato slova objevovala již převážně kodifikovaná ve slovnících a nebyla tak blízka široké veřejnosti, na rozdíl od gastronomické oblasti, která nabízela spoustu zajímavějších a veřejnosti bližších slov. Všechny varianty, včetně té původní, byly poté vkládány do synchronních korpusů SYN2015 a SYN2010 a zaznamenávány v tabulkách.

Tato část práce přinesla přehled poměrně nových, v posledních letech často se vyskytujících, slov z italštiny v českém lexiku a jejich mnohdy četné a také chybné varianty.

Otázkou je však stále sám o sobě pojem chyba. Zprvu jsem očekávala, že chyby se budou vyskytovat ve zdvojování souhlásek, značení délky samohlásek a v záměně měkkého a tvrdého i/y. Toto očekávání se sice potvrdilo, dokonce se objevily i další úpravy slov, avšak po hlubším zkoumání dané problematiky jsem došla k závěru, že ne vždy jsou tyto změny chybou. Podle mého názoru některé druhy chyb, které prošly některou z písemných úprav v porovnání k původnímu italskému slovu, chybou nejsou, protože se v častých případech jedná o typický adaptační proces.

Nesnadná byla otázka k určení důvodů, proč se ostatní chyby (ty, které se netýkají adaptačního procesu) dějí. Zde se mohu pouze domnívat, že autor textu nepřikládal grafické podobě příliš velkou důležitost, případně se mohlo jednoduše jednat o překlep. Některé z chyb mohou být tvořeny z důvodu, že dotyčný uživatel slovo nejdříve slyšel se špatnou výslovností v některém z médií a myslel si, že je to varianta správná a přenesl ji podle výslovnosti do písemné podoby.

Pro budoucí rozšíření této práce by bylo možné zkoumat i chyby výslovnostní, nebo zjistit pomocí dotazníkového šetření, kdo z rodilých mluvčích češtiny tyto chyby dělá.

Conclusione

Lo scopo principale di questa tesi di laurea è l'analisi degli italianismi selezionati e delle loro varianti scritte trovate. Il secondo obiettivo è il tentativo di chiarire le ragioni per le quali le varianti trovate presentano degli errori.

La parte teorica tratta inizialmente del quadro riassuntivo della storia della lingua ceca, nella quale è stato possibile approfondire l'argomento dal punto di vista della formazione del lessico ceco dalla Rinascita nazionale fino ad oggi. È stato successivamente affrontato il vasto capitolo riguardante i prestiti lessicali in cui sono presenti dei sottocapitoli come ad esempio quello sui prestiti di necessità, che sono importanti per denominare le nuove realtà che si creano velocemente grazie alle nuove scoperte e alla vicinanza dei paesi. È stato inoltre trattato il sottocapitolo riguardante i prestiti di lusso, che si usano in alcuni casi solo per puro snobismo e che possono essere sostituiti con gli equivalenti cechi. Quello successivo si occupa di una breve rassegna di prestiti da sei lingue straniere. Poi segue un sottocapitolo più dettagliato che tratta dei prestiti dall'italiano compreso il concetto di italianismo, la storia degli italianismi e dei loro esempi specifici. Dopo i sottocapitoli brevi che definiscono gli internazionalismi così come i prestiti dal ceco, che in questo elaborato hanno per di più un'importanza marginale, seguono quelli che si dedicano con più cura alla classificazione e all'adattamento dei prestiti. L'ultimo capitolo della parte teorica si occupa del concetto dell'errore, che nei prestiti è sempre discutibile.

Nella parte pratica è stato prima necessario individuare, selezionare e analizzare gli italianismi e le loro varianti grafiche. Per questa analisi sono stati scelti ventiquattro italianismi, trovati nella Repubblica ceca soprattutto sulle etichette di cibo o bibite, ma anche, ad esempio, nelle ricette online. L'attenzione non è stata rivolta al campo della musica e neanche ad altri campi, perché queste parole sono già state codificate nei dizionari ed inoltre questi ambiti non sono così vicini al pubblico, diversamente da quello gastronomico, che ha contribuito a mettere a disposizione parole più interessanti e più vicine alla gente. Tutte le varianti inclusa quella originale, sono state inserite nei corpus sincroni SYN2015 e SYN2010 e nelle tavole.

La parte pratica ha contribuito alla rassegna delle parole relativamente nuove dall'italiano, che sono oggi spesso presenti nel lessico ceco, e ha inoltre evidenziato le numerose varianti degli italianismi senza o con errori.

La questione più importante riguarda però il concetto di errore. Inizialmente ci si aspettava che gli errori si sarebbero concentrati nel raddoppiamento delle consonanti, nella lunghezza delle vocali e nella confusione tra le lettere i e y. Questa aspettativa è stata confermata, sono stati perfino trovati altri adattamenti delle parole, ma dopo l'analisi delle problematiche più profonde si è arrivati alla conclusione che non sempre questi cambiamenti sono un errore. A mio parere alcuni tipi di errori, che hanno subito alcune delle modifiche grafiche in confronto alla parola originale italiana, non sono veri e propri errori, perché in molti casi si tratta del processo di adattamento.

La questione riguardante i motivi per i quali vengono fatti gli altri errori (quelli che non si riferiscono al processo di adattamento) non è stata semplice da risolvere. In questo contesto si può solamente supporre che l'autore del testo non abbia dato grande importanza alla forma grafica, eventualmente si può parlare di errori di battitura. Alcuni errori possono essere stati creati, perché la persona in questione ha sentito prima la pronuncia sbagliata dai media e forse pensando che la variante fosse giusta, l'ha trascritta secondo tale pronuncia.

Per un futuro sviluppo di questo elaborato potrebbe essere possibile ricercare anche gli errori nella pronuncia oppure scoprire tramite una ricerca chi sono i parlanti di madrelingua ceca a fare errori.

Bibliografie

Seznam tištěných zdrojů:

1. CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.
2. ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
3. ČERMÁK, František a Josef FILIPEC. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
4. FURIASSI, Cristiano. False Italianisms in British and American English: A Meta-Lexicographic Analysis. In Ruth Vatvedt Fjeld & Julie Matilde Torjusen (eds.), *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress, Oslo, 7th-11th August 2012*, Oslo Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo, 2012.
5. HAMPLOVÁ, Sylva. *Mluvnice italštiny: Grammatica italiana*. Praha: LEDA, 2004.
6. HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.
7. HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 3. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 2009.
8. KORČÁKOVÁ, Jana. *Chyba a učení cizím jazykům*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
9. KRAUS, Jiří et al. *Nový akademický slovník cizích slov: [A-Ž: studentské vydání]*. Vyd. 1., dotisk. Praha: Academia, 2006.
10. MARTINCOVÁ, Olga et al. *Nová slova v češtině 2: slovník neologizmů*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004

11. MEJSTŘÍK, Vladimír. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České Republiky*. 3., opravené. Český Těšín: Academia, 2009.
12. MRAVINACOVÁ, Jitka. *Přejímání cizích lexémů*. In: Martincová, Olga et al.. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005.
13. MULJAČIĆ, Žarko. *Innovazioni lessicali irradiatesi dall'Italia nel mondo. Per uno studio comparato degli italianismi nelle bocche e nelle menti europee, maghrebine e vicino-orientali*. In: *Lingua e letteratura italiana nel mondo oggi. Atti del XIII congresso AISLLI* (Perugia, 30 maggio - 3 giugno 1988), a cura di I. Baldelli & B.M. Da Rif, Firenze, Olschki, vol. 2, pp, 1991.
14. POKORNÝ, Jan a Juraj HANULIAK, . *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada, 2010.
15. POKORNÝ, Ludvík. *Úvod do české lexikologie*. Druhé vydání. České Budějovice: Pedagogická fakulta ČB, 1991.
16. REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015.
17. SVOBODOVÁ, Diana. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007.

Seznam elektronických zdrojů:

1. GIGER, Markus. *Rusismy v češtině*. In: CzechEncy [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2018 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/RUSISMY V ČEŠTINĚ](https://www.czechency.org/slovník/RUSISMY_V_ČEŠTINĚ)
2. HNÍZDOVÁ, Tereza. *Přejímání slov z cizích jazyků je proces, který především odráží fakt, že od zbytku světa přejímáme cizí věci, říká Karel Oliva*. In: Investigate.cz [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-11-03]. Dostupné z: <https://www.investigate.cz/vzdelani/prejimani-slov-z-cizich-jazyku-je-proces-ktery-predevsim-odrazi-fakt-ze-od-zbytku-sveta-prejimame-cizi-veci-rika-karel-oliva.html>
3. *Il Sabatini Coletti Dizionario della Lingua Italiana* [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/?refresh_ce-cp
4. Korpus SYN2015: *Český národní korpus – SYN2015*[online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupné z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.
5. Korpus SYN2010: *Český národní korpus – SYN2010*[online].. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.
6. KŘEN, Michal. *Korpus SYN2015*. In: Korpus [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z: http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2015#pojeti_psanosti_v_syn2015
7. NEBESKÁ, Iva. *Jazyková správnost*. In: CzechEncy [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2018 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z : <https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOV%C3%81%20SPR%C3%81VNOST>
8. RADIMSKÝ, Jan. *Italianismy v českém lexiku*. In: CzechEncy [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2018 [cit. 2018-03-09]. Dostupné z : <https://www.czechency.org/slovník/ITALIANISMY%20V%20%C4%8CESK%C3%89M%20LEXIKU>

9. RADIMSKÝ, Jan. *Romanismy v českém lexiku*. In: CzechEncy [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2018 [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/ROMANISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU
10. RONCOVÁ, Veronika. *Zdvojené souhlásky*. In: O češtině.cz [online]. [cit. 2017-02-08]. Dostupné z: <http://www.ocestine.cz/gramatika/zdvojene-souhlasky/>
11. SAPUPPO, Andrea. *Differenza tra errore grammaticale, ortografico, lessicale e sintattico*. In *scuolissima.com* [online]. [cit. 2017-05-07]. Dostupné z: <https://www.scuolissima.com/2014/12/differenza-errore-grammaticale-ortografico.html>
12. SEDLÁČEK, Miroslav. *K vývoji českého pravopisu: Část 2*. In: Naše řeč [online]. 1993, 76 (3), s. 126-138 [cit. 2018-05-03]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7137#_ftn10
13. STAMMERJOHANN, Harro. Italianismi. In: *Treccani.it* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/italianismi_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/italianismi_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)
14. ŠKRABAL, Michal. *Korpus SYN2010*. In: Korpus [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2010>
15. ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Kodifikace a závaznost jazykových příruček*. In: Internetová jazyková příručka [online]. Centrum zpracování přirozeného jazyka, Brno 2001–2018 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=892>

Seznam tabulek:

Tabulka 1 - Skloňování substantiv (zdroj: vlastní).....	23
Tabulka 2 - Výpůjčka bruschetta a její varianty (zdroj: vlastní)	39
Tabulka 3 - Výpůjčka caffellatte, caffelatte, caffè e latte a její varianty (zdroj: vlastní).....	40
Tabulka 4 - Výpůjčka cappuccino a její varianty (zdroj: vlastní).....	41
Tabulka 5 - Výpůjčka caprese a její varianty (zdroj: vlastní).....	42
Tabulka 6 - Výpůjčka ciabatta a její varianty (zdroj: vlastní)	43
Tabulka 7 - Výpůjčka espresso a její varianty (zdroj: vlastní)	44
Tabulka 8 - Výpůjčka focaccia a její varianty (zdroj: vlastní)	46
Tabulka 9 - Výpůjčka formaggio a její varianty (zdroj: vlastní)	47
Tabulka 10 - Výpůjčka gnocco a její varianty (zdroj: vlastní)	48
Tabulka 11 - Výpůjčka lasagna a její varianty (zdroj: vlastní).....	49
Tabulka 12 - Výpůjčka latte macchiato a její varianty (zdroj: vlastní)	51
Tabulka 13 - Výpůjčka mascarpone a její varianty (zdroj: vlastní).....	52
Tabulka 14 - Výpůjčka mozzarella a její varianty (zdroj: vlastní)	53
Tabulka 15 - Výpůjčka panino a její varianty (zdroj: vlastní).....	54
Tabulka 16 - Výpůjčka parmigiano a její varianty (zdroj: vlastní).....	55
Tabulka 17 - Výpůjčka prosciutto a její varianty (zdroj: vlastní).....	56
Tabulka 18 - Výpůjčka quattro a její varianty (zdroj: vlastní)	57
Tabulka 19 - Výpůjčka raviolo a její varianty (zdroj: vlastní)	58
Tabulka 20 - Výpůjčka ricotta a její varianty (zdroj: vlastní).....	59
Tabulka 21 - Výpůjčka risotto a její varianty (zdroj: vlastní).....	60
Tabulka 22 - Výpůjčka rucola a její varianty (zdroj: vlastní).....	61
Tabulka 23 - Výpůjčka spaghetti a její varianty (zdroj: vlastní)	62
Tabulka 24 - Výpůjčka stracciatella a její varianty (zdroj: vlastní).....	64
Tabulka 25 - Výpůjčka tiramisù a její varianty (zdroj: vlastní).....	65

Seznam zkratek:

ASSČPŠAV – Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost

ČES – Český etymologický slovník

NASCS – Nový akademický slovník cizích slov

SNČ – Slovník nespisovné češtiny

NSVČ2 – Nová slova v češtině 2